

Türk Edebiyatında Eleştiri: Cumhuriyet Devri

Şecaattin TURAL*

SANAT ESERİNİN yanlışlarını veya üstün niteliklerini ayırt etme anlamına gelen ve Fransızcaya Yunancadan geçen *critique* kelimesinin karşılığı olarak bugün kullandığımız “eleştiri” terimiyle ilk olarak Tanzimat’tan sonra tanışıyoruz. Hemen her Batı kaynaklı terimde olduğu gibi dönemin aydınları bu yeni terimi karşılayacak bir kelime arayışına girmişlerdir. Bu arayışa örnek olarak bugün bile birçok edebiyat tarihçisi tarafından ilk münekkit olarak kabul edilen Namık Kemal’in önce “muhakeme”, sonrasında ise eserin yalnızca kusurlarını ortaya koyma anlamına gelen “muahaze” kelimesini teklif etmiş olmasını verebiliriz. Edebiyat-ı Cedideciler ise “muhakeme”nin ancak kıyaslamada kullanılabileceğini, “muahaze”nin ise eserlerin olumlu yönden değerlendirilmesini imkânsız kıldığını ileri sürerek “sağlam parayı çürüğünden ayırt etme” anlamına gelen Arapça *nakd* kelimesine yönelmişler ve bu kelimedden türeyen *intikad*, *tenak-kud*, *tenkad* kelimelerinin yanında Arapçanın gramerine aykırı olarak *nakddan* kendi türettikleri *tenkid* kelimesini kullanmışlar ve sonuçta zaman içinde bunlardan *tenkid* kelimesi kabul görmüştür.¹ Cumhuriyet döneminde ise alfabe değişimiyle beraber imla problemine bağlı olarak “tenkit” şeklinde yazılmaya başlayan kelime, dilde sadeleştirme hareketlerinin yoğunluk kazanmasıyla ve öz-türkçe akımının da etkisiyle yerini “eleştiri” kelimesine bırakmıştır.

Aslında “eleştiri”nin dilimizde “bir şeyin kusurlarını ortaya koymak” anlamında kullanıldığını düşünürsek ironik de olsa Namık Kemal’e hak vermemek elde değildir. Bir edebî tür olarak “critique”in eserin olumlu yönlerini de ortaya koymak anlamına geldiğini göz önünde tutarsak eleştiri tarihimizin ağırlıklı ola-

* Dr., Kiril ve Metodi Üniversitesi Öğretim üyesi.

1 Bilge Ercilasun, *Servet-i Fünun’da Edebi Tenkit*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986, s. 4.

rak “muahaze tarihi” ni karşıladığını söyleyebiliriz. İşte bu noktada Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “tenkid”in edebiyatımıza münekkidsiz geldiğine dair tespiti hayli önem kazanıyor. Batı’da hayli gelişmiş olan eleştiri yöntem ve kuramlarından uzak bir tarzda “eski-yeni” çatışmasından beslenen bir eleştiri anlayışı, etkilerini Cumhuriyet döneminde de sürdürür. Özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında buna dönemin sosyal ve siyasal havasının da etkisiyle edebî eserlerin “inkılap edebiyatı”na hizmet edip etmediği tartışmalarının da eklenmesiyle ideolojik boyut tamamlanmış olur. Böylece kuram ve yöntemden uzak bir biçimde gelişen eleştirimiz, çoğu kez metnin değil, doğrudan doğruya yazarın ve onun dünya görüşünün hedef alındığı metinlere dönüşerek polemik, yergi hatta sövgü edebiyatı şeklinde etkilerini günümüze değin sürdürmüştür. Yalnız söz konusu polemik ve kavgaların her zaman ideolojiden beslenemediğini, ayrıca yazarların kendi aralarındaki kişisel sorunların da buna sebep olduğunu söylemeliyiz.

Türk edebiyat eleştirisinin Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından beri iki yönde geliştiğini görüyoruz: Öznel/izlenimci ve nesnel/bilimsel eleştiri. Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Sabahattin Eyüboğlu gibi kalemlerin önderlik ettiği “öznel eleştiri” Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1950’li yıllara kadar olan döneme damgasını vururken, kuramsal boyutta olmasa da eleştirinin ne olup olmadığı ve eleştirmenin görevi ile ilgili sorunlar da ilk olarak bu dönemde dile getirilmeye başlanmıştır. Bunun yanında Ataç ve Yetkin’in eleştiriye bir sanat, eleştirmeni de sanatçı saydığını ve ancak edebiyat tarihçiliğinin bilimsel olabileceğini söylediğini de hatırlatmakta yarar vardır. Söz konusu dönemlerin eleştirmenlerinin bir diğer ortak özelliği de eleştiri yazılarının bir başka edebî tür olan “deneme”ye göz kırpması ve bugün birçok eleştirmenin “eleştirel deneme” diye adlandırdığı bir türün doğmasına neden olmalarıdır. Denemenin sağladığı rahatlık ve serbestlik içinde kişisel beğeni ve dünya görüşleri doğrultusunda edebî eserleri değerlendiren eleştirmenlerin hiçbir kuram ve yönetime dayanmayan çözümlenmeleri de eleştirinin “kitap tanıtımı”na kadar indirgenmesini beraberinde getirmiştir. Enis Batur’un bu konuyla ilgili yorumu aslında her şeyi özetler niteliktedir. Türkiye’de eleştirel alanda göze çarpan bulanıklığın tanımlama kaygısından kaynaklandığını söyleyen Batur, “Eleştiri”, “Eleştirel Çözümleme”, “Deneme”, “Eleştirel Deneme” arasında bir dengenin sağlanamadığını belirterek bunu “Ataç geleneği”nin kılık değiştirerek sürmesine bağlıyor.² Eleştirmenlerimizin daha önce dergi ve gazetelerde yayımladıkları yazılar kitaplaşırken söz konusu kaygı kendisini göstermekte ve “eleştiri” yazıları birdenbire “inceleme”, “deneme” ve “kitap tanıtımı”na dönüşmektedir. Türk edebiyat eleştirisinin bir bakıma “eleştiri”yi “deneme” çabasında olduğu ve öznel eleştirinin o ele avuca sığmaz serbestliği içinde “eleştirel deneme” diye adlandırılan melez bir tür geliştirdiği söylenebilir.

2 Enis Batur, “Öncü Yapıtlar”, *elbabil Yazıları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995, s. 234.

Eleştirinin bir sanat eserinin ister şahsî zevke, ister bazı estetik prensiplere göre, sistemli bir şekilde değerlendirilmesi³ anlamına da geldiği kabul edilirse “şahsî zevk”in “öznel/izlenimci” eleştiriye, estetik prensiplerinse “nesnel/bilimsel” eleştiriye karşılığını söyleyebiliriz. Sanat eseri karşısında eleştirmenin kişisel beğenisini ve dünya görüşünü dışta tutan, yalnızca esere yönelerek bilimsel kuram ve yöntemlerden faydalanan eleştiri anlayışını temsil eden nesnel/bilimsel eleştiri anlayışı edebiyatımızda 1950’li yıllardan itibaren kendini göstermeye başlar ve iki ayrı ortamda gelişir. Bunlardan biri akademik çevre diğeri de dönemlerine damgalarını vuran edebiyat dergileridir. Batı’da geliştirilen yeni edebiyat ve eleştiri kuramlarının tanınmasında özellikle üniversitelerin Batı filolojisi bölümlerinde görevli olan akademisyenlerin çabalarını burada hatırlamak gerekir. Batı edebiyatından edindikleri kuramsal bilgiyi Türk edebiyatına ait eserlere uygulayan akademisyenler, ayrıca kuramsal kitaplar da yazarak bu alana ciddi anlamda katkılarda bulunmuşlardır. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde görevli akademisyenlerin edebiyat tarihimizi hesaba katarak yaptıkları tahlil ve incelemeye dayalı çalışmaları da göz ardı etmemek gerekir. Yalnız unutulmamalıdır ki gerek yabancı filoloji uzmanlarının gerekse Türk Dili ve Edebiyatı uzmanlarının çalışmaları çoğunlukla “inceleme”, araştırma ve “çözümleme”ye yöneliktir.

Nesnel/bilimsel eleştirinin edebiyat eleştirimize asıl etkisi 1950’li ve 1960’lı yıllardan itibaren özellikle dönemin dergilerinde kendisini göstermeye başlar. Hüseyin Cöntürk, Adnan Benk, Asım Bezirci, Eser Gürson gibi eleştirmenler Nurullah Ataç’ın temsil ettiği öznel eleştiri anlayışına karşı çıkarak çağdaş eleştiri kuram ve çözümleme yöntemlerine dayalı bir eleştiri anlayışının en önemli savunucuları olurlar. Özellikle Hüseyin Cöntürk’ün “Amerikan Yeni Eleştiri” kuramına dayanan çözümlenmeleri onun nesnel/bilimsel eleştirinin edebiyatımızdaki öncülerinden biri olmasını sağlamıştır.

Eleştiri türündeki yazıların yalnızca eleştirmen kimliği taşıyan yazarlarca yazılmadığı bilinmektedir. Çoğu kez şairler, romancılar, hikayeciler de gerek kendi eserleri gerekse başka yazarların eserleri hakkında eleştiri yazıları kaleme almışlardır. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın edebiyat tarihçiliğiyle sanatçı sezgisinden kaynaklanan değerlendirmelerinin edebiyatımız için ne kadar büyük bir önem taşıdığı düşünüldüğünde, bu tür bir eleştirmen kimliği, eleştirimizin bir başka boyutunu ortaya koymasına bakımından önem kazanır. Dolayısıyla İkinci Yeni örneğinde olduğu gibi yazarların gerek kendi eserleri gerekse diğer eserler üzerine yazdıkları da eleştiri literatürü içinde değerlendirilmelidir.

Türk edebiyatında eleştiri tarihinin her ne kadar öznel-nesnel sorunsalı üzerinde temellenmiş olduğu söylene de asıl karşıtlığın buradan kaynaklanmadığını söyleyebiliriz. Edebiyatımızda Tanzimat’tan bu yana belirleyici olan asıl sorun

3 Bilge Ercilasun, *a.g.e.*, s. 6.

bireye değil toplumsallığa yapılan vurgudan kaynaklanmaktadır. Burada hemen Namık Kemal'den bu yana edebiyatın toplumsal yönünün her zaman öne çıkarıldığı ve edebiyatın bir tür sosyal mühendislik görevinde en önemli araç olarak kullanıldığını hatırlamakta yarar var. Tanzimat'tan bu yana edebiyat tarihinin aynı zamanda bir siyasî tarih, yazarların da siyasî birer aktör olarak değerlendirilebileceği göz önüne alındığında demek istediğimiz şey daha iyi anlaşılacaktır. Cumhuriyet'ten önce Batılılaşma ekseninde oluşan "eski-yeni" çatışması, daha önce de belirttiğimiz gibi özellikle 1940'lı yıllarda etkisini arttırmış; dönemin sosyal ve siyasal havasına uygun biçimde "ilericilik-gericilik" noktasına çekilerek "gelenek" kavramı üzerinde yoğunlaşan ve etkilerini bugün bile gösteren bir tartışmaya dönüşmüştür. Böylece "objektiflik", "tarafsızlık" gibi kelimeler eleştirmenlerin dilinden düşmese de eserlerin estetik değerinden çok yazarlarının dünya görüşünün hesaba katıldığı, "övgü" ve "yergi" edebiyatına dönüşen "ideolojik" boyut eleştirimize hâkim olur hale gelmiştir. Özellikle 1950'li yıllardan sonra gelişmeye başlayan ve edebiyatımızda "Toplumcu Gerçekçilik", "Toplumsal Gerçekçilik" adlarıyla anılan Marksist eleştiri kuramının etkisini burada hatırlayabiliriz. Toplumcu gerçekçiler yalnızca "gelenekçiler"e değil, "toplumsal sorunları "sınıf çatışması" düzeyinde işlemeyen her tür edebiyat anlayışı ve akımına karşı çıkmalarıyla eleştiri tartışmalarına farklı bir boyut kazandırmışlardır.

Genel anlamda çağdaş edebiyat eleştirisi ise bugün şu adlarla kendini ortaya koymaktadır: Metnin içeriğini ön plana alan ve "sosyoloji, psikoloji, tarih, budunbilim" gibi bilim dallarıyla kurduğu ilişki neticesinde metin dışı unsurları da dikkate alarak geliştirilen "sosyolojik, psikanalitik, Marksist, feminist" eleştiri kuramları; dilbilimin yardımıyla içerikten çok biçimi öne çıkararak yalnızca metne odaklanan "Yapısalcılık", "Biçimcilik", "Yeni Eleştiri", "Göstergebilim" yöntemleri; eser-okuyucu-eleştirmen hiyerarşisine son vererek metinleri birer "açık yapıt"a dönüştüren ve "üstkurmaca", "metinlerarasılık" gibi terimlerle beraber anılan postmodernist/postyapısalcı çizgi.

Bu çalışmanın amacı edebiyat eleştirimizin bir tarihçesini ya da eleştiri kuramları hakkında geniş bilgi vermek değil, bu bilgileri kapsayan eserlerden araştırmacı ve okuyucuları haberdar etmektir. Bunu da kısaca Cumhuriyet döneminde eleştiriyi konu alan kitap ve makalelerin bir çeşit dökümü anlamına gelebilecek olan eleştiri literatürüne bir katkıda bulunmak olarak özetleyebiliriz. Yalnız burada unutulmaması gereken en önemli husus, kitap ve yazıların bizatihi "eleştiri"nin kendisini konu almasıdır. Dolayısıyla bir yazarın herhangi bir eser üzerindeki eleştiri yazısı değil, edebiyat eleştirisi dendiğinde ne anlaşılması gerektiği, eleştirinin sorunları ve kuramsal boyutları, Türk edebiyatında eleştirinin ve eleştirmenin yeri ve edebiyata etkisi; bir edebiyat eleştirimizin veya eleştirmenimizin var olup olmadığı ile ilgili konular, bir diğer deyişle "eleştiri"nin "eleştirisi"ni konu alan kitap ve yazıların tespiti bu çalışmanın yeğâne hedefidir. Bu yüzden doğrudan doğruya bir eserin incelenmesini, çözüm-

lenmesini ve eleştirisini konu alan kitap ve yazılar literatürün dışında bırakılmıştır. Edebiyatın kendisini ve her türlü edebi türü kapsayan eserlerin eleştirisi özelliği taşıyan söz konusu kitap ve yazıların, o türlere ait literatürün içinde değerlendirilmesinin daha uygun olduğu düşüncesiyle böyle bir yöntem izlendi. İlk olarak eleştiriye doğrudan konu alan kitaplar tanıtılmaya çalışıldı ve konuya uygun olarak eleştirel bir yöntem izlendi. Bütün kitapları tanıtmanın bu yazının hacmini aşması tehlikesi yüzünden diğer kitapların yalnızca bibliyografik künyesini verildi. Sonrasında ise kitap, dergi ve gazetelerde yayımlanan yazıların bibliyografyası oluşturulmaya çalışıldı. Özellikle üzerinde durulan kitapların pek çoğu yazarların daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazılardan oluştuğu için söz konusu bu yazılar diğer kitap, dergi ve gazete yazılarından oluşan bibliyografyaya alınmadı.

Bu çalışma her şeyden önce Cumhuriyet dönemi eleştiri literatürünün tam olarak ortaya konulduğu iddiasını taşımaktan çok, bundan sonra yapılabilecek bu tür çalışmalara zemin oluşturabilme, okuyucu ve araştırmacıların tabiri caizse elinin altında bulunabilecek bir kaynak olabilme amacını taşımaktadır. Ayrıca söylemek gerekir ki çalışmamız bir bibliyografya, kaynakça özelliği taşımasının yanında “Türk edebiyat eleştirisi”ne “eleştirel bir bakış” olarak da değerlendirilebilir.

i. Sabahattin Kudret Aksal, *Geçmişle Gelecek*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1978, 240 s.

Şair kimliğiyle de tanıdığımız Sabahattin Kudret Aksal, kitabını üç bölüme ayırmış ve her bölümdeki yazıların yayımlanış tarihini vermiş, fakat nerede yayımlandığını belirtmemiş. “Sorunlar, Değişler” adını taşıyan ilk bölümde sinema-edebiyat ilişkisi, tiyatronun yalnızca bir eğlence aracı olarak mı görülmesi gerektiği ve sanatın toplumla ilişkisi üzerinde durulmuş. Bu bölümün en ilgi çekici yazısı ise “Eleştiri Üstüne”dir. Yazar, öncelikle eleştirmenin nitelikleri üzerinde durmuş ve sonuçta o da eleştirmeni Nurullah Ataç gibi “yaşamla biçim arasındaki dengeyi gözetmesi” yönünden sanatçı olarak selamlamıştır. Eleştirinin bilimsel bir bildiri olmadığı üzerinde duran yazar, sanat eserine ancak sanatsal bir yaklaşım gerektiğini savunur. Sanatçı ve eleştirmenin kendilerini yenileyerek, değiştirerek bitmez tükenmez diyaloglarını sürdürmesi gerektiğine inanan Aksal, “Anmak Düşünmek” adını verdiği ikinci bölümde, Nurullah Ataç’ın eleştirimizde yıllarca bu görevi üstlendiğini ifade eder ve onu “yöntem” sahibi olarak görür. Elbette Aksal’ın “yöntem”den kastının bilimsel metot olmadığı aşikârdır. “Ataç’tan Kalan” adlı başlıklı yazıda Ataç’ı hem dil konusundaki tavrından hem de eleştirinin bir tür olarak edebiyatımızda kendine yer bulmasına yaptığı katkısından dolayı öven yazar, Ataç’ın yöntem sahibi olmasına örnek olarak yargılarında samimi ve tutarlı olduğu örneğini veriyor. Yazı-

rın bu yorumunun samimiyet noktasında değil ama “tutarlılık” konusunda tartışılır yanları olduğunu söyleyebiliriz.

İkinci bölüm yine Yahya Kemal, Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Celal Sılay, Ziya Osman hakkında yazılan yazılardan oluşuyor. Üçüncü bölüm ise “Birkaç Oyun” adını taşıyor ve yazarın Batı edebiyatına ait oyunlar üzerindeki değerlendirmelerini içeriyor.

ii. Nurullah Ataç, *Günlerin Getirdiği*, Ankara: Akba Kitabevi, 1946, 159 s.

Edebiyat eleştirisi dendiğinde ülkemizde ilk akla gelen isim olan ve bu yönüyle bir döneme damgasını vuran Nurullah Ataç’ın çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazıların toplanmasından meydana gelen kitap, Türk edebiyat eleştirisinin Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren geçirmiş olduğu evreleri anlamamız bakımından hayli önem taşıyor. “Dilde tasfiye, öztürkçecilik, uydurmacılık” tartışmalarında yeni kelimeler türetecek ve onların yaygınlaşmasını sağlayacak kadar etkin rol oynayan Nurullah Ataç’ın yazılarının toplandığı kitap, yalnız bu bakımdan bile dikkate değer niteliktedir.

Eleştiriyi bir sanat, eleştirmeni ise bir sanatçı olarak gören Ataç, tenkit yazısının da herhangi bir sanat eseri gibi zevk için okunması gerektiğini ve dolayısıyla münekkidin verdiği hükümlere birtakım sebepler göstermesini beklemenin doğru olmayacağını ifade eder. Bu itibarla izlenimci eleştiriyi savunan ve nesnel eleştirinin bir eseri değerlendirmede yetersiz kalacağını iddia eden Nurullah Ataç’ın eleştiri yazıları belli bir kuram ve yöntemden uzak oluşuyla denemeye göz kırıyor. Edebiyatımızda deneme dendiğinde de akla gelen ilk isimlerden olması da buna bir delil sayılabilir.

Bölgümlere ayrılmayan ve edebiyat dışı konuların da yer aldığı deneme türündeki yazılardan oluşan kitap, hem o dönemde yapılan polemikleri, hem de dönemin yazarları hakkındaki yorumları içermesiyle dikkat çekiyor. Bunun yanında “Tenkitçi Aranıyor”, “Tenkit, Gene Tenkit” yazıları da yine o dönemin önemli kalemlerinden olan Suut Kemal Yetkin’le yaptığı tartışmayı içeriyor. Suut Kemal’in Türk edebiyatının sağlıklı bir eleştiri ortamından yoksun olduğuna, eleştiri türü altında yayınlanan yazıların da çoğunlukla ahbap-çavuş ilişkisinin öne çıktığı kitap tanıtımlarından öte bir anlam ifade etmediğine dair eleştirilerine cevap niteliğindeki yazılar bir döneme ışık tutması bakımından önemlidir.

iii. Nurullah Ataç, *Sözden Söze*, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1952, 112 s.

Nurullah Ataç’ın çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazıların bir araya getirilmesinden oluşan eser, bir önsözle başlıyor. Ataç, “Okursanız bu yazıları aralarında birlik, beraberlik var mı diye pek araştırmayın” diyerek okuyucuyu uyarıyor. Ataç gibi yargılarını devamlı surette değiştiren ve sistematik bir eleştiri-

ri anlayışından çok deneme-sohbet türünün verdiği kayıtsızlık ve serbestlik içinde edebiyatı değerlendiren bir eleştirmen için çok normal bir itiraf olan bu ifadenin yer aldığı bu kitap da, “Günlerin Getirdiği”nde olduğu gibi, konularına göre bölümlere ayrılmamış. “Yeni Şiir”, “Aşk Şiiri İsteriz” yazılarında hem güncel hem de geçmiş edebiyat üzerine değerlendirmelerde bulunan yazarın, “Abdülbaki Gölpinarlı’ya Mektup” ve “Suut Kemal Yetkin’e Mektup” adlı yazılarında da devrin önde gelen yazarlarıyla giriştiği kalem mücadelesini görüyoruz.

Kitabın dikkat çekici yazılarından biri olan “Edebiyat Alemi”nde dönemin birçok genç edebiyatçısını, yaşayan büyük yazarlara saygı duymamakla ve eleştiriye tahammülsüz olmakla suçlayan yazar; “Eleştirmeci”de ise eleştiri eserinin bir sanat eseri olduğuna, dolayısıyla bir şeyler öğrenmek için değil zevk almak için okunması gerektiğine vurgu yapıyor. Fakat kitabın belki de en önemli yazılarından biri “Aşırıyım Ben”dir. Bu yazı hem Ataç’ın bugüne kadar gelen ününün kaynağını hem de günümüzde oldukça yaygın bir kullanıma kavuşsa da, ilk türetildiğinde hayli tartışmalara yol açan “aşırı, ılımlı, toplumsal” gibi kelimelerin kabul edilmesi için yazarın verdiği mücadeleyi göstermesi bakımından hayli önemlidir. Sonuç olarak diyebiliriz ki Ataç’ın dönemin çeşitli dergi ve gazetelerinde yayımlanan deneme-sohbet tarzındaki 24 yazısından oluşan “Sözden Söze”si, bugün için bile önemli sayılabilecek tartışmaları içermesi bakımından hayli önemli bir eserdir.

iv. Nurullah Ataç, *Ararken*, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1954, 128 s.

Yazarın Divan şiirine olan düşkünlüğünü ortaya koyan “Beyitler Ararken” adlı önemli yazısının da yer aldığı kitap, yazarın çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı 25 yazının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş. Yazarın diğer eserleri gibi bu kitabı da konularına göre bölümlere ayrılmamış. Dolayısıyla gerek edebiyat dışı gerekse edebiyatın çeşitli meseleleri bir arada verilmiş. Bilindiği gibi Nurullah Ataç hakkında herkesin ortak bir yargısı vardır. Ataç kendisinin de sıkça ifade ettiği gibi bugün ak dediğine yarın kara diyebilir ve bir konu hakkındaki hükmünü zaman içinde değiştirebilir. Yazılarına baktığımızda bunu kendisi de inkâr etmiyor, hatta daha önceki yargılarında samimi olduğu için bunu bir zayıflık olarak görmüyor. İşte eskiyi yıkıp ne olursa olsun -kendisi de aşırı bulmakla birlikte- yeninin zaferi için mücadele veren yazarın “Beyitler Ararken” adlı yazıda “Hep bırakayım derim, olmuyor bir türlü” diyerek Divan şiirinin ikliminde bulunduğu huzuru dile getirmesi ondaki tenakuzlardan biridir. Döneminin diğer aydınlanmacı yazarlarında da görülen bu ikilemin en açık ifadesi yine yazara aittir: “Biliyorum eski edebiyatımızı kapatmanın okullarımızdan edebiyat öğretimini kaldırmak olacağını. Ne yapalım ki başka çare yok.” Kitaptaki “Devrim” adlı yazıdan yaptığımız bu alıntı bile bir dönemin siyasî-edebeî havası hakkında yeterince bilgi veriyor.

Ataç, “Eleştirmeci İle Yazar” başlıklı yazıda yazarlar ve eleştirmenler arasında sıkça meydana gelen “Bizde eleştirmen yoktur” veya “Bizde yazar var mı?” diye başlayan ve çoğunlukla kişilik çatışmalarına kadar inen sürtüşmeleri konu almıştır, “Anlamayanlara Öğüt”, “Anlamamak”, “Gerçek İle Doğru” yazılarındaysa sanatta “eskilik-yenilik, gerçekçilik” hakkındaki görüşlerini belirtmiştir.

v. Nurullah Ataç, *Diyelim*, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1954, 111 s.

Nurullah Ataç’ın diğer kitaplarında olduğu gibi çeşitli dergi ve gazetelerde daha önce yayımlanan yazılarının bir seçkisi olan kitap 31 yazıyı içeriyor. Kitap, yazarın kendisini anlattığı “Ben” adlı yazıyla başlıyor. Kendisini büyük bir alçakgönüllülükle geleceğe kalamayacak kadar güçsüz bir yazar olarak tanıtan Ataç, aslında dönemine vurduğu damganın farkındadır. Döneminin genç yazarlarına verdiği desteğin sonucu olarak onlar tarafından bir Ataç efsanesi yaratıldığını, bir eleştirmen olarak nasıl düşmanlıklar kazandığını, hatta “bizde eleştirmen yok” sözünün bile aslında kendisini muhatap aldığını anlatan yazıda yazar, duyguları ile yargılarını asla birbirine karıştırmadığından, hatta sevmediği kişilerin eserlerini sevmediğini söyleyemediğinden bahsediyor. İtiraf niteliğindeki bu ifadeyi öznel eleştirinin bir çıkmazı olarak değerlendirebiliriz.

Kitaptaki yazılar ağırlıklı olarak dil devriminin hiç aksamadan sürmesi ve buna bağlı olarak Arapça, Farsça asıllı kelimelerin yerini Türkçenin kurallarına uyulmak kaydıyla türetilen yeni kelimelerin alması gerektiği üzerinedir. Yine yazarın Batılılaşmanın tamamlanabilmesi için Batı’nın asıl kaynağı olan Yunanca ve Latince’nin çocuklarımıza öğretilmesi gerektiğine vurgu yaptığını görüyoruz. Kitapta ayrıca Ataç’ın Fazıl Hüsnü Dağlarca, Attila İlhan, Metin Eloğlu gibi bugünün önemli şairleri hakkındaki izlenimlerinin yer aldığını da belirtelim.

vi. Nurullah Ataç, *Söz Arasında*, Ankara: Dost Yayınları, 1957, 83 s.

Aralarında daha önce “Ararken” adlı kitabında da yer alan “Batı Kafası”, “Yazar İle Eleştirmen” gibi yazıların da yer aldığı 18 yazıdan oluşan kitap, yazarın dergi ve gazetelerde çıkan yazılarının bir seçkisidir. Yalnız Ataç’ın 1954’te yayımladığı “Ararken” adlı kitapta kullandığı “eleştirici” kelimesini 3 yıl sonra “eleştirmen”e çevirerek “Yazar ve Eleştirmen” diye başlık attığını söylemeliyiz. Kitabın ilgi çekici yazılarından biri de “İlmli Devrim” başlığını taşıyor. “Sözden Söze” adlı kitabın içindeki “Aşırıyım Ben” yazısının bir çeşit yeniden yazımı olan söz konusu yazıda Ataç, Tanzimat’tan bu yana Batılılaşmanın hep ilmlilerle yürütüldüğüne, “Batılı olmalıyız ama...” ile başlayan cümlelerin bizi hiçbir yere vurdurmadığına vurgu yaparak, Batı’yı bütün değerleriyle beraber kabul etmemizi teklif ediyor.

Kitabın ilgi çekici yazılarından biri de “Dil” başlığını taşıyor. Artık şiir dışında Türkçe yazılmış kitapları okumaktan vazgeçtiğini belirten yazar, dil devriminin ruhunu anlamayarak hem öztürkçe, hem de Arapça, Farsça asıllı kelimeleri bir arada kullanan yazarlara olan tepkisini dile getiriyor. Bu şikâyetin, “dil” gibi doğal seyrinde gelişmesi gereken bir kültür ve medeniyet taşıyıcısına doğrudan müdahale etmek isteyen ve gençleri bu konuda destekleyenlerin en başında yer alan Ataç gibi bir isimden gelmesi oldukça düşündürücü.

Kitaptaki yazıların çoğu doğrudan eleştiri üzerine olmasa da yazar Nurullah Ataç olunca mutlaka satır aralarında eleştirinin izlerini görüyoruz. “Nasıl Okuyorlar”, “Yeni Yazı” “Övülmek” gibi yazılarda kimi zaman gençlerin edebiyata olan ilgisizliği, kimi zaman Arap alfabesinden Latin alfabesine geçişte değişen edebî beğeniler hakkındaki yorumlarımızı bu çerçevede değerlendirebiliriz.

vii. Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları I*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990, 472 s.

İzlenimci/öznel bakış açısının hâkim olduğu Türk edebiyat eleştirisinin bilimsel/nesnel nitelik kazanmasında üniversitelerin yabancı filoloji bölümlerinin katkısının büyük olduğu bir gerçektir. İşte bu katkıyı sağlayanlardan biri olan Gürsel Aytaç, Alman Dili ve Edebiyatı uzmanı olmanın getirdiği kuramsal donanımdan gelen birikimi tıpkı İngiliz edebiyatı uzmanı olan Berna Moran gibi Türk edebiyatına ait eserlere uygulayarak bilimsel eleştirinin en yetkin örneklerini vermiştir.

Kitap, yazarın gerek Türk edebiyatına gerekse uzmanı olduğu Alman edebiyatına ait bazı eserler üzerindeki incelemelerinden oluşuyor. Yazıların çeşitli dergilerde daha önce yayımlandığını da belirtelim. Kitaptaki önemli yazılardan biri “20. Yüzyıl Eleştiri Akımları”dır. Yazar, eleştirinin her şeyden önce nesnel olmayı amaçlaması ve inceleme çözümleme sürecini içermesi gerektiğini belirttiikten sonra, Batı’da gelişen edebiyat eleştirisi hakkında bilgi veriyor. Marksist edebiyat eleştirisinden psikanalitik eleştiriye, linguistik eleştiriden, yapısalci eleştiriye kadar çeşitli eleştiri yöntem ve kuramlarını ele alan yazarın yine kitaptaki “Çağdaş Türk Nesrinde Alman Edebiyatı” başlıklı yazısı da özellikle Türk edebiyatında hayli ihmal edilmiş bir alan olan karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarına örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Kitaptaki yazılara baktığımızda esere belli bir dünya görüşü çerçevesinden yaklaşmak yerine eserin edebî değeri üzerinde nesnel yargılarda bulunmaya özen gösteren ve her şeyden önemlisi eleştirinin “deneme”den ibaret olmadığına inanan bir eleştirmen karşımıza çıkıyor.

viii. Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları II*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991, 278 s.

Türk, Alman, Avusturya ve İsviçre edebiyatlarına ait öykü ve roman türünde bazı eserler üzerindeki inceleme ve eleştirilerden oluşan kitaptaki yazılar, yazarın ilk kitabında olduğu gibi, daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış. Ayrıca radyo için hazırlanmış olduğu Alman edebiyatı hakkındaki konuşmalar da bu kitaba alınmıştır.

Zweig, Rilke, Thomas Mann gibi dünya edebiyatının usta kalemleri yanında, Orhan Pamuk, Yaşar Kemal, Mustafa Kutlu, Aziz Nesin ve ismini şu an saymadığımız birçok yazarımız da Gürsel Aytaç'ın incelemelerine konu olmuş. Yazıların içeriğine baktığımızda hangi dünya görüşünden olursa olsun yazarın eserlere aynı mesafeden yaklaştığını görüyoruz ki bu eleştirimizde pek alışık olduğumuz bir tavır değil. Bu husus kitaptaki "Edebiyat Eleştirisinin Bilimselliği Ne Kadar" başlıklı yazıda da vurgulanmıştır. Tamamen kişisel yargılara dayalı belli bir yöntem ve kuramdan yoksun öznel eleştiri ile bilimsel metodu öncelleyen ve metni esas alan nesnel eleştiri arasındaki farklılığın konu alındığı yazıda, buna bağlı olarak eleştirmenin mizacının ve kişisel ilişkilerinin eserin sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesini nasıl zorlaştırdığından da bahsedilmiştir.

Gürsel Aytaç "araştırma, inceleme ve çözümleme" süreci olarak gördüğü edebiyat eleştiri metodunu, yukarıda da belirttiğimiz gibi Türk ve dünya edebiyatından örnekler üzerinde başarıyla uygulayarak bu alanda numune-i imtisal bir metin meydana getirmiştir.

ix. Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları III*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995, 272 s.

Alman ve Türk edebiyatına ait eserler üzerinde durmaya devam eden ve onları akademik dünya dışına taşımaya kendine görev bilen bir akademisyen olan Gürsel Aytaç'ın çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazılarının bir araya getirilmesinden oluşan kitapta, edebiyat-bilim ilişkisi, inceleme yöntemleri, eleştirmenin konumu ve eleştirinin sorunları, edebiyatta postmodernizm, öykü-küçüköykü gibi kuramsal yazıların yanında, Türk ve Alman edebiyatına ait bazı eserler üzerinde durulmuş. Ayrıca Almanya'da gelişen ve adına "göçmen edebiyatı" denilen -Almanca yazan Türklerin- oluşturduğu edebiyatın hangi edebiyatın içinde değerlendirileceği ile ilgili sorular da kitabı ilginç kılan özelliklerdendir.

x. Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990, 504 s.

Alman Dili ve Edebiyatı uzmanı olan yazarın Türk edebiyatına olan ilgisi çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı kitap tanıtımı, eleştiri ve inceleme türünde

deki yazılarında ortaya konulmuştur. Söz konusu yazıların toplanmasından meydana gelen kitabın yazarın diğer kitaplarından en önemli farkı bu cildin yalnızca Türk romanına ayrılmış olmasıdır. Bir başka önemli fark da kitabın bölümlere ayrılmasıdır. İlk bölüm “Batı Filolojilerinin Türk Edebiyat Bilimine Katkısı”nı anlatıyor ve bu katkıya örnek olarak da Berna Moran’ın “Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış” adlı eseri veriliyor. Türk edebiyatına, yabancı edebiyatların uzmanlık alanlarından edinilmiş bilgiyle eğilmenin getirdiği yararlar üzerinde duran Gürsel Aytaç, özellikle roman gibi Batı’da doğmuş bir edebî türün edebiyatımızdaki gelişimini sağlıklı takip edebilmek için bu donanımın şart olduğunu vurguluyor.

Kitabın ikinci bölümü ise “Edebiyat İncelemesi Üzerine” adını taşıyor ve bu bölümde yazar, Türk edebiyat eleştirisinin yıllarca özneliğin etkisinde bilimsel nitelik kazanamadığına dikkat çekiyor. Daha sonra “Edebiyat İncelemesinde Kullandığım Yöntem” başlığı altında da içerik-biçim ilişkisi üzerinde duruyor. Sanatçının “ne”yi anlattığından çok “nasıl” anlattığını kuram ve yöntem yoksunluğundan ötürü Türk edebiyat eleştirisinin hep görmezden geldiğini belirten yazarın kendi eleştiri metodunu ise bilimsel/nesnel eleştiri üzerinde temellendirdiği görülüyor. Yazar ayrıca “Edebiyat Kavramı” adlı yazıda da edebiyattan neyin beklendiği ve edebiyatın işlevi hakkında tarih boyunca üretilen teoriler üzerinde durmuş.

Kitabın üçüncü bölümü Türk romanının tarihsel gelişimine ayrılırken, dördüncü bölüm “Çağdaş Türk Romanlarından Örnekler” üzerinde çözümlemeleri içeriyor. Beşinci bölüm karşılaştırmalı roman incelemesi örneklerinden oluşuyor. Son bölüm ise okuyucunun kitapta geçen terim ve kavramlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayan “Edebiyat Bilimi Terimleri”nin açıklamasına ayrılmış.

xi. Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Papirüs Yayınevi, 1999, 272 s.

Yazarın, “edebiyatın kuramlarını, tarihî gelişimini, çözümleme yöntemlerini belgelere dayanarak araştıran bilim dalı” olarak tarif ettiği edebiyat bilimi üzerine derli toplu bir çalışma olan kitap, dokuz bölümden ve “Terimler Sözlüğü”nden oluşuyor.

Edebiyatın ulusal sınırları aşan özelliği, karşılaştırmalı edebiyat ve çeviri bilimini ele alan ilk bölümde verilirken, edebî eseri değerlendirmedeki ölçüt sorununu da ikinci bölümün konusunu oluşturuyor. “Edebiyat estetiği, üslup bilgisi, metin analizleri” diğer bölümleri oluştururken, altıncı bölüm Batı’da gelişen eleştiri kuram ve yöntemlerini tanıtmayla dikkati çekiyor. Yazar, edebiyat tarihçiliği ve edebiyat akımları üzerinde durmayı da ihmal etmeyerek bu alanda bir kaynak eser meydana getirmeyi başarmış.

xii. Enis Batur, *e/babil yazıları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995, 389 s.

Şairliğinin yanında denemeleriyle ve yayımcılık alanındaki editöryal faaliyetleriyle de kendisinden söz ettiren Enis Batur'un en önemli özelliklerinden biri de durup dinlenmemecesine yazarak 50'nin üzerinde kitaba imza atmış olmasıdır. İşte bunlardan biri olan bu kitap, yazarın 1975-1995 yılları arasında dönemin çeşitli dergilerinde yayımladığı yazılardan bazılarının toplanmasıyla oluşturulmuş. Ancak daha önce *Estetik Ütopya* (1987), *Babil Yazıları* (1986), *Tahta Troya* (1981) adlı kitaplarına aldığı bazı yazıları bu kitabına da alan yazar, yazıların içeriğine dokunmamakla beraber özellikle kelimeler üzerinde ufak tefek değişiklikler yapmış.

Kitap, aynı zamanda bir önsöz niteliği de taşıyan "Denemecinin Ahtapot Olarak Portresi" adlı yazıyla başlıyor ve "Ebabil Yazıları", "Babil Yazıları", "Çoğul Okuma", "Eleştirel Bir Yöntem İçin Alıştırmalar", "Estetik Ütopya" başlıkları altında bölümlere ayrılıyor. "Eleştiri Üzerine Söyleşi" ile devam eden kitabın "Yayın Notu" ile sona eriyor.

Kitabın doğrudan eleştiri kavramı üzerinde yoğunlaşan bölümü "Çoğul Okuma" başlığını taşıyor. Bu bölümdeki "Eleştiri ve Anlatım" yazısında eleştirinin "bilimsellik ve yazınsallık" arasında bocalayan bir anlatım sorununa değinen yazar, "Yazma Çağı Okuma Çağı"nda ise Türk edebiyat eleştirisinin kuramsal yönden niçin zayıf kaldığını sorguluyor. Kuramın uygulamaya geçirilememesi durumunda meydana gelebilecek karmaşaya ise "Eleştiri ve Yadsıma" başlıklı yazıda değinilmiş.

"Eleştirel Bir Yöntem İçin Alıştırmalar" başlığını taşıyan bölümde "Eleştiri, kuram, üst-dil, kurmaca" üzerinde duran yazar, çağdaş eleştiri kuram ve yöntemlerinin bir tarihçesini verdiği "Öncü Yapıtlar" başlıklı denemesinde ise Batı'da gelişen ve ülkemizde de etkisini göstermekte gecikmeyen dilbilim, yapısalılık, göstergebilim, biçimcilik gibi çağdaş eleştiri kuram ve yöntemlerinin öncü isimlerinin devrim niteliğindeki çalışmalarının önemine değinmiş ve Türk edebiyat eleştirisine yaptıkları katkılara dikkat çekmiş.

Kitaptaki yazılara bakıldığında bunların eleştirel denemelerden çok kuramsal yanı ağır basan çözümleme denemeleri oldukları görülüyor. Enis Batur'un çağdaş eleştiri kuramlarını oldukça iyi özümlediği "Anlatı Çözümlemesine Kuramsal Bir Yaklaşım", "Yöntembilimsel Bir Üretim Olarak Okuma", "Çoğul Okuma ve Yapısalıcı Yöntemin Sınırları", "Estetik Ütopya" başlıklı yazılardan anlaşılmaktadır.

xiii. Adnan Benk, *Eleştiri Yazıları 2*, İstanbul: Doğan Kitap, 2000, 790 s.

Yalnız edebiyata değil müzik, sinema, plastik sanatlar gibi sanatın çeşitli alanlarına duyduğu ilgiyi eleştiri yazılarıyla ortaya koyan Adnan Benk, akademisyen eleştirmenlerimizdendir. Yazarın 1952-1962 yılları arasında gazete ve dergilerde çıkan yazılarından oluşan kitap; edebiyat, müzik, estetik, güzel sa-

natlar ve siyaset başlığı altında beş bölüme ayrılmış. Yazarın ölümünden sonra yayımlanan bu kitaptan önce onun sinema ve tiyatro yazılarının “Eleştiri Yazıları 1” adıyla yine 2000 yılında aynı yayınevi tarafından yayımlandığını belirtelim. Edebiyat üzerine yazıların toplanmasıyla oluşturulan bu kitapsa yazarın tenkit anlayışını doğrudan dile getirdiği yazılarla dikkat çekmektedir. Özellikle “Tenkit Dedikleri” başlıklı yazıda kendi eleştiri anlayışını ortaya koyan yazara göre “tenkit özneldir”. “Bir eserin kendi üzerlerindeki etkilerini anlatanlar, o eseri bir araç mertebesine indirmiştir” diyen Adnan Benk, hiçbir kuramdan ve yöntemden beslenmeyen böyle bir eleştiri anlayışının “kof beğeniler” üzerine kurulduğunu ileri sürmektedir.

Kitaptaki yazılara baktığımızda onun Nurullah Ataç başta olmak üzere dönemin etkin isimlerini “eleştirmen” sıfatı ile anmadığını görüyoruz. Özneldir eleştiriyi hırpalayan ve bu eleştiri anlayışını kolaycılık olarak niteleyen Adnan Benk, nesnel eleştiri anlayışının eleştiri literatüründe sağlam zeminlere oturmasını sağlayan öncü eleştirmenlerden biri olarak göze çarpıyor.

Toplumcu gerçekçilikten, İkinci Yeni şiiri tartışmalarına, edebiyat ödüllerinin ahbap-çavuş ilişkisine dönüşen seviyesizliğinden, köy romanının neyi temsil ettiğine kadar çeşitli konuları işleyen kitaptaki yazılarda ayrıca yazarın Nurullah Ataç ve Peyami Safa ile giriştiği tartışmaları da görmekteyiz. Yine Tarık Dursun K., Cahit Külebi, Özdemir Asaf, Sabahattin Kudret Aksal gibi yazarlar doğrudan yazılara konu olurken, Orhan Veli, Tarık Buğra, Cemal Süreya’dan da satır aralarında bahsedilmiş. Kitabın diğer bölümleri yukarıda belirttiğimiz gibi sanatın diğer kollarını ele alan yazılardan oluşuyor.

xiv. Adnan Benk, *Çağdaş Eleştiri/Söyleşiler, Yazılar*, İstanbul: Doğan Kitap, 2001, 417 s.

1982-1985 yılları arasında kendi yönettiği “Çağdaş Eleştiri” dergisinde yer alan yazılardan oluşan kitap, “Söyleşiler” ve edebiyat üzerine “Yazılar” olmak üzere iki bölüme ayrılmış. Yazar, dönemine hâkim olan eleştiri anlayışının artık eskidiği ve çağdaş sıfatına layık olmadığından hareketle, kendi eleştiri anlayışını içgüdüsellikten kurtulup bilimselliğe dönüşen eleştiri anlayışı olarak tanımlar. Hiçbir yöntem ve kuram tanımayan yeteneksiz yazarların eleştiri dalına üşüşüğünü yazılarında sıkça ifade eden Benk’e göre onların zaten bilimsel eleştiriyi anlayacak bilgi birikimleri de yoktur.

Kitabın ilk bölümünün söyleşilere ayrıldığını belirtmiştik. Şüphesiz bu söyleşiler de oldukça önemlidir, ancak konumuz eleştirinin bizatihi kendisi olunca ikinci bölümdeki “Her Yazar Hak Ettiği Eleştirmeni Bulur” yazısı bu yönüyle bir adım daha öne çıkıyor. Yazarın eleştiri anlayışını dile getirdiği bir beyanname özelliği taşıyan yazı, onun polemikçi yanını ortaya koymasından da önemlidir. Kendisi hakkında yapılan eleştirilere bir cevap niteliğinde olan yazı; ayrıca bizi, edebî eserin yalnızca içerik değil biçim yönünden de incelenmesi gerektiğinin altını çizen ve bu yönüyle Batı’da gelişen bilimsel eleştiri yöntem

ve kurallarından haberdar olduğu görülen öncü bir eleştirmenle karşı karşıya getirmesiyle de önem taşıyor.

xv. Asım Bezirci, *Bilimden Yana*, 3. baskı, İstanbul: Yön Yayıncılık, 1989, 247 s.

İlk olarak Oluş Yayınevi tarafından 1963 yılında basılmış olan kitap üç bölümden oluşuyor. Yazarın daha önce 1961-1985 yılları arasında çeşitli dergilerde çıkan eleştiri hakkındaki yazıları ve bazı yazarlarla yaptığı söyleşilerinden oluşan kitabın ilk bölümü daha çok kuramsal yazılardan oluşuyor. Bilimsel/nesnel eleştiri anlayışını benimseyen yazarın öznelliğe yönelttiği eleştirileri bir kuram ve yönetime oturtma çabasının görüldüğü ilk bölüm, kitaba da ismini veren “Bilimden Yana” yazısıyla başlıyor. Yazar, eleştirinin konusunun ne olduğuyla birlikte edebiyat ve eleştiri arasındaki ilişkiyi ele aldığı bu yazısında izlenimci eleştirinin yerini artık nesnel eleştirinin aldığını söyleyerek Batı’da gelişen yeni eleştiri kuram ve yöntemleri hakkında bilgi veriyor.

Onun öznelliğe karşı yönelttiği eleştiriden en büyük payı alan şüphesiz Nurullah Ataç olmuştur. “Konu” başlıklı yazı başta olmak üzere öznel bakış açısının “konu”ya gereğinden fazla önem vererek biçimi ihmal ettiği görüşünü savunan Bezirci, konu güzelliği ile eserin edebiliği arasında doğrudan ilgi kuran eleştirmenleri eleştirir. Onun özellikle izlenimci/öznel eleştiri anlayışının önünde sonunda dogmacılığa, özetçiliğe varacağı hakkındaki görüşü hayli önemlidir.

Kitapta yazarın dilbilimden yola çıkarak yapısalcılık, biçimcilik gibi eleştiri kuram ve yöntemleri üzerinde de durduğunu görüyoruz. Kendisi her ne kadar özellikle yapısalcılığa karşı mesafeli dursa da söz konusu kuramların ülkemizde yaygınlaşmasının eleştirimize getireceği açılımların farkındadır. Bu bölümün diğer yazıları da yine “Bizde eleştirmen var mıdır, varsa bile eleştirmenlerimiz görevini yapıyor mu?” ya da “Bir eseri eleştirmede yeterli donanımına sahip midirler” gibi çeşitli soruların etrafında gelişmektedir.

Kitabın ikinci bölümü “Denemeciler İle Eleştirmenler”e ayrılmış. Eleştiri denildiğinde ilk akla gelen Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Yaşar Nabi, Hüseyin Cöntürk, Memet Fuat, Fethi Naci gibi isimleri ele aldığı yazılarda, yazarın daha önce de belirttiğimiz gibi izlenimci eleştirinin temsilcilerini yerdığını, Hüseyin Cöntürk’ü ise övdüğünü görüyoruz. Yalnız burada Asım Bezirci’nin Marksist eleştiri anlayışının öncülerinden biri olduğunu da hatırlatmalıyız. Zira Hüseyin Cöntürk’ü kuram ve yönetime verdiği önem nedeniyle överken, onun sanat eserini politik ve ideolojik boyutundan koparmasını eksiklik olarak görüyor. Fakat her şeye rağmen Cöntürk’ün Türk edebiyat eleştirisine yaptığı katkıyı unutmayan ve ona hakkını veren Bezirci, bu yönüyle gerçekten takdir edilmeye değer bir eleştirmen olduğunu da ortaya koymuş oluyor.

Son bölümü yazarla yapılan söyleşilerden oluşan kitabın sonuna dönemin önemli bazı yazarlarının kitap hakkında basında çıkan yorumları eklenmiş.

xvi. Orhan Burian, *Denemeler, Eleştiriler*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2004, 370 s.

1954 yılında oldukça genç bir yaşta vefat eden Orhan Burian denemeci ve eleştirmenliğinin yanında aynı zamanda akademisyen kimliğiyle de tanınıyordu. İngiliz ve Amerikan edebiyatı uzmanı olan yazarın bu birikimini edebiyatımıza ait eserlere dair yazdığı eleştiri ve denemelerde ortaya koyduğunu görüyoruz. Özellikle gerek 1940'ların düşünce ve edebiyat dünyasına damga vuran *Yücel* dergisindeki, gerekse de kendisinin çıkardığı *Ufuklar* dergisindeki yazıları bu birikimin göstergesidir. Yazarın ağırlıklı olarak bu dergilerde çıkan yazılarının kronolojik olarak bir araya getirilmesinden oluşan kitaptaki yazılar konularına göre bölümlere ayrılmamış. Kitaptaki yazılar ağırlıklı olarak edebiyat üzerinedir. Bunun yanında Cumhuriyet'in ilk yıllarına damgasını vuran düşünce akımları, özellikle de "Hümanizma" üzerinde yoğunlaşan Burian, yükseköğretim, eğitim, bilim, kültür gibi konularda da yazılar kaleme almıştır.

Bizi kitapta asıl ilgilendiren yazılar genelde edebiyat, özelde ise eleştiriye konu alanlardır. Bunlardan "Edebi Yapıt ve Edebi Eleştiri Üzerine" başlıklı yazı doğrudan eleştiri türünü konu alırken, "Geçen Altı Yılın Türk Edebiyatı", "Şiir Üzerine", "Şiir Dilimizin Geleceği", "Romancılığımızın Yarını" gibi yazılar da dönemin edebiyatı üzerine değerlendirmelerini içeriyor. Özellikle "Edebiyatta Üç Boyut"ta gerçek yazarlarda da tıpkı eşyada olduğu gibi "en, boy, derinlik" olmalıdır tesbiti hayli ilginç. Yazarın; Halit Ziya, Yakup Kadri, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Necip Fazıl, Nazım Hikmet gibi Türk edebiyatının seçkin yazarlarının çoğunun bu üç boyutu yakalayamadığı, zaten bu özelliklerin dünya edebiyatında da Homeros, Dante, Shakespeare gibi birkaç isimde ancak bulunabileceği yorumu tartışmaya açıktır. Ayrıca Doğu klasiklerinden hiç söz etmemiş olması da oldukça manidardır.

Eleştirmenin yıkıcı değil yapıcı olması, eleştirmenin ise eser karşısında tarafsız kalması ve eseri ancak edebî değeri bakımından değerlendirmesi gerektiğine inanan yazarın, eleştirmeni gerek okuyucuya ve gerekse de sanatçıya yol gösterici olarak tanımlaması onun öznel eleştiriye doğrudan bir itirazının olmadığını göstergesidir. Eleştirmenin bilimsel kuram ve yöntemlerden haberdar olması gereğinden bahsetmeyen Burian, yüksek bir edebî beğeniye sahip, doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen bir kişilik portresi çiziyor ki, bu da dikkatli ve kendisini yetiştirmiş bir okuyucu profiline de uyuyor. Bu bakış açısı onun Nurullah Ataç'ı bir eleştirmen olarak takdir etmesiyle iyice belirginleşmiştir. Bir başka deyişle Burian'ın izlenimci/öznel eleştiri anlayışına yakın olduğu söylenebilir.

xvii. Bedrettin Cömert, *Eleştiriye Beş Kala*, İstanbul: Ayko Yayınları, 1981, 333 s.

Şair Hasan Hüseyin'in Bedrettin Cömert'i tanıttığı bir önsözle başlayan kitap, yazarın daha önce çeşitli dergilerde yayımlanan eleştiri yazılarından ve eleştiri üzerine yazdıklarından oluşturulmuş. Yazarın ölümünden sonra yayımlanan kitaptaki yazılara baktığımızda yazarın izlenimci eleştiriye yerdiğini ve eleştiride nesnelliği öne çıkardığını görüyoruz. Buna bağlı olarak Nurullah Ataç'ı bir eleştirmen olarak kabul etmeyen yazar, eleştirmenliğin kitap tanıtımına indirgenmesini de doğru bulmamaktadır.

“Edebiyat Eleştirisinde Yöntem”, “Eleştirimizin Alnyazısı”, “Eleştiride Sevgi”, Eleştiriye Beş Kala”, “Eleştirel Nesnellik”, “Talihsiz Eleştirmen”, “Yurdumuzda Marksçı Yazın Eleştirisinin Durumu” gibi doğrudan eleştiriye konu alan yazılarla dikkat çeken kitap, nesnel eleştirinin örnek metinlerinden biri olarak da değerlendirilebilir.

xviii. Hüseyin Cöntürk, *Eleştirmeden Önce*, Ankara: Kültür Matbaacılık, 1958, 110 s.

Türk edebiyatında nesnel eleştiri denildiğinde ilk akla gelen isimlerden biri olan Hüseyin Cöntürk'ün 1955-1957 yılları arasında dönemin çeşitli dergilerinde yayımladığı yirmi iki yazıdan oluşan kitap, kitaba da ismini veren “Eleştirmeden Önce” yazısıyla başlıyor. Diğer yazılarında olduğu gibi kuramsal yanı ağır basan bu yazıda Cöntürk, eleştirimizi kurmanın ancak eleştiri dilini kurmakla mümkün olacağını belirttikten sonra, öznel eleştiride belki gerekmeyen ancak nesnel eleştirinin mutlaka ihtiyaç duyacağı terim dilinin kurulması gerektiğine dikkat çekmektedir. Daha sonra eleştiri kavramından eleştirinin hangi ölçütleri kullanacağına; eleştirinin felsefe ve bilim ile ilişkisinden eleştirinin hiçbir kurama dayanmayan deneme ve sohbet türüne indirgenmemesi gerektiğine kadar kuramsal sorunlar üzerinde duran yazar, “Eleştirmede Sorumluluk Duygusu”, “Eleştirmede Ölçü”, “Öznel Eleştirmeye Karşı”, “Eleştirmede Yapıtın Kendisi”, “Eleştirmede Tanımlama” gibi daha birçok yazısında da benzer sorunların altını çizerek Ataç'tan bu yana eleştirimize hâkim olan izlenimci/öznel eleştirinin en güçlü karşıtlarından biri hatta öncüsü olmuştur.

Eleştirinin esere odaklanması gerektiğini öne süren ve yazarın “ne”yi anlattığı değil “nasıl” anlattığı üzerinde duran İngiliz-Amerikan kaynaklı “Yeni Eleştiri” anlayışının ülkemizdeki en önemli temsilcisi olan Hüseyin Cöntürk, bu kuramın prensiplerini Türk edebiyat eleştirisine uygulayarak, eleştiri adı altında yazılan sohbet ve deneme tarzındaki yazıların niteliğinin de sorgulanmasını sağlamış ve eleştirimizin nesnel/bilimsel temellere dayanmasında büyük bir görev üstlenmiştir.

xix. Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999, 340 s.

Edebiyatımızda eleştiri denildiğinde ilk akla gelen isimlerden olan ve özellikle *Adam Sanat* Şiir Yıllıklarını hazırlamasıyla tanınan yazarın daha önce yayımlanmış yazılarından oluşan kitap; “Tekrarın Tekrarı”, “Birikime Dayanmak” ve “Balıkçı Günlüğü” başlıklarını taşıyan üç bölüme ayrılmış. İlk bölümde şiirde konu, anlam ve biçim üzerinde duran yazıların yanında doğrudan eleştiriyi ele alan yazılar da bulunuyor.

Eleştiride yöntemin önemine dikkat çeken yazar, bir yandan sanat eserine sanat dışı yaklaşımlarda bulunulmaması gerektiğini, bir yandan da eleştirmenin bir yorumcu, sanatçı değil sanat eserine açıklık kazandıran ve bu sayede bilinçli bir okuyucu kitlesi yaratmayı kendisine görev edinmiş bir eylem adamı olduğunu vurgulamıştır. Özellikle “Sanat İçinde Birlikte Var Olmak ya da Eleştirmenin Yeri” adlı yazı, eleştirmenin hem sanatçı için hem de okuyucular için gerçek bir uyarıcı görevi gördüğünün vurgulanmasıyla öne çıkıyor. Eleştirmenin sanat akımlarını ve eserlerini kendi çağları ve oluşumları içinde değerlendirerek gerçek yerine oturtması gerektiğine dikkat çeken yazar, eleştirmenlerin sanat dünyası üzerindeki büyük etkisine de Ataç’ı örnek veriyor.

İkinci bölümdeki “Eleştiri Meydan Okuyor” başlıklı yazıda sanatçı-eleştirmen arasındaki çoğu zaman düşmanlığa varan sürtüşmeler; “Eleştirmecilik Üstüne” başlıklı yazıda ise edebiyatımızda güçlü bir eleştirmenin olmayışının nedenleri üzerinde durulan kitapta Edip Cansever’in şiiri, Halikarnas Balıkçısı ve Orhan Kemal gibi yazarlarımız üzerine değerlendirmeler de bulunuyor.

xx. Memet Fuat, *Unutulmuş Yazılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, 296 s.

Yazarın 1951-1960 yılları arasında çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazıları kapsayan kitabın birinci bölümü deneme, eleştiri, tartışma yazılarından, ikinci bölümü “Dergiler Arasında” başlığıyla *Yeditepe* dergisinde yazdığı yazılardan, üçüncü bölüm 1952 ve 1959’da yapılmış üç incelemeden, dördüncü ve beşinci bölümler kitap eleştirilerinden, altıncı bölüm resim üzerine iki yazıdan ve son bölümse kendisiyle yapılan konuşmalardan oluşmuş.

“Eleştiri Üzerine Notlar”, “Eleştirmenin İ’si”, “Kendini Eleştirmek”, “Sanatçının Eleştirmenliği”, “Nurullah Ataç”, “Eleştirmen Domuzu”, “Bilimsel Eleştiri”, “Güdümlü Eleştiri” gibi doğrudan eleştiriyi konu alan yazılarla dikkat çeken kitapta, eleştirmenin sanatçıya ve okuyucuya yol göstericiliğinden eleştirmenin de sanat olduğuna, eleştirmenlerin de yeri geldiğinde kendilerini eleştirmeleri gerektiğinden her büyük sanatçının iyi bir eleştirmen sayılamayacağına kadar çeşitli meseleler üzerinde durulmuş. Bunun yanında kitap eleştirileri ve yazarlar hakkındaki değerlendirmelerle de dikkat çeken kitap, bir döneme hâkim olan tartışmaları izlememiz açısından da önem taşıyor.

xxi. Memet Fuat, *Düşünceye Saygı*, 2. baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994, 205 s.

Yazarına 1961 yılında Türk Dil Kurumu Deneme-Eleştiri ödülünü getiren kitabın ilk baskısı 1960 yılında yapılmıştır. İlk baskıda 23 yazı bulunan kitabın elimizdeki genişletilmiş baskısında ise 47 yazı ve 1 konuşma bulunmaktadır. Yazar ilk baskıda olduğu gibi kitabın bu baskısında da yazıların yayımlandığı dergilerin adını ve yayım tarihini vermiş. Yalnız ilk baskıda yazılar konuları değil kronolojiyi esas aldığı için bölümlere ayrılmazken, ikinci baskı hem yeni yazıların eklenmesi hem de konularına göre bölümlere ayrılmasıyla farklılık gösteriyor.

Yazar kitabı üç bölüme ayırmış. Birinci bölüm eleştirel denemelerden, ikinci bölüm tartışmalardan, son bölümse yazarla yapılan konuşmalardan oluşuyor. Kitapta yazarın 1959 yılında Ataç Eleştiri Armağanı'na değer görülen yazılarından 10 tanesine de yer verilmiş. Yazarın Ataç'a olan sevgisi hatırlandığında bu ödülün anlamının onun için ne kadar büyük olduğu ortaya çıkar. Memet Fuat da, Ataç gibi, deneme yazarlığını ve eleştirmenliği bir arada yürüten ve eleştiri yazısının da bir tür sanat eseri olduğunu öne süren bir yazardır. Yazar her ne kadar eleştiri yöntem ve kuramlarını doğrudan reddetmese de eleştiri de öznel olduğu en büyük savunucularındandır. Kitaptaki yazılara özellikle "Bilimsel Eleştiri" adlı yazıya baktığımızda bunu rahatlıkla görebiliyoruz. Nesnel eleştiriye, daha doğrusu kendi tanımlamasıyla bilimsel eleştiriye yönelttiği en önemli itiraz ise sanatçı yaratıcılığına sahip olması gerektiğine inandığı eleştirmenin bilim adamı kimliğine bürünecek olmasıdır.

Kitabın en önemli özelliklerinden biri de kendisinin büyük ölçüde destek olduğu ve o dönemde hayli tartışmalara hatta tepkilere yol açan İkinci Yeni şiiri üzerine değerlendirmeleri içermesidir. Bu değerlendirmelerin birçoğunun kitabın "tartışmalar" bölümünde yer almasının sebebi ise döneminin önemli yazarlarıyla giriştiği polemiklerdir. Bu yazılarda Yaşar Kemal'den Fethi Naci'ye, Turgut Uyar'dan İlhan Berk'e kadar birçok şair, romancı ve eleştirmenin ismini görmek mümkün. Yazar, ideolojik olarak yakınlık duyduğu toplumsal şiire olduğu kadar Garip akımı ve İkinci Yeni'nin yenilik adına şiire bazı sınırlamalar getirmelerine de olan itirazını "Toplumsalcılıktan Yararlanmak", "Bunalan Genç Adamlar" ve "Baskı Üzerine" gibi yazılarında dile getirmiş.

1950'li yılların sonu ve 1960'ların başında oldukça hareketli bir edebiyat ortamını takip edebilmek için ideal bir kitap olan *Düşünceye Saygı*, aynı zamanda bizde yöntem ve kurama bağlı eleştiri anlayışının neden gelişemediğinin ipuçlarını içermesi bakımından da önem taşımaktadır.

xxii. Memet Fuat, *Eleştiri Sorumluluğu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994, 219 s.

Altı bölüme ayrılan kitap yazarın 1971-1976 yılları arasında, çoğunlukla *Yeni Dergi* ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan 50 yazısından oluşuyor. Yazıların

her bölümde kronolojik olarak sıralanması hem o dönemin hem de yazarın düşüncelerinin seyrini izlememize imkan sağlıyor. Kitabın ilk bölümündeki yazılar sanat, sanatçı, siyaset üzerine yazdığı denemelerden oluşuyor. Kitaba adını veren yazı da bu bölümdedir. “Eleştiri Sorumluluğu” başlıklı bu yazıda basmakalıp ifadelerle kendini bireyci ve toplumsalcı diye tanıtan dönemin yazarları arasında cereyan eden basit düzeydeki tartışmalarla “sanat”ın kurban edildiği üzerinde duruyor.

Kitaptaki yazılara baktığımızda yazarın doğrudan eleştiriye konu aldığı herhangi bir yazısının olmadığını görüyoruz. Ancak “Nazım’dan Orhan Veli’ye”, “Yeni Türk Şiiri”, “Şiirimizde Toplumsalcı Eğilimler”, “Kendini Ölçüt Sanmak” gibi yazılar başta olmak üzere şiir, roman ve kitap tanıtımlarını konu alan yazıların satır aralarında eleştiri literatürü için gerekli olabilecek yorumları içermesi bakımından önemli olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle son bölümde aynı zamanda eleştirmen kimliği de taşıyan Mehmet Kaplan ve Berna Moran gibi iki akademisyenin kitaplarının tanıtıldığı iki yazı, yazarın eleştiri anlayışındaki değişme veya tenakuz diye nitelendirebileceğimiz yorumları içermesi bakımından önemlidir. Bilimsel eleştiriye yaratıcılıktan uzak görerek öznelliği öne çıkaran Memet Fuat’ın, Mehmet Kaplan’ı öznal olmakla suçlaması, Berna Moran’ı da bilimsel eleştirmenin temsilcisi olarak alkışlaması acaba ideolojik bakış açısının mı yoksa yazarın eleştiri anlayışının mı bir değişimi ya da bir başka deyişle gelişimi olarak yorumlanmalıdır? Zaten öznelliği savunan hemen her eleştirmenin dönüp geleceği ikilem de burada yatmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki bu tür ikilemler, eleştiri alanında etkin bir isim olan Memet Fuat’ın değerlendirmelerinin önemini azaltmaz. Tam tersine 1960’lardan 1990’lara kadar etkisini sürdüren bir yazarın edebiyatımız üzerine değerlendirmelerinin yer aldığı bu kitap, yazarın kendi deyişle, “hem düşüncelerinin gelişmesini izlemek, hem de belli dönemlerde nelerin tartışıldığı, ne gibi çekişmelerin yaşandığı hakkında fikir sahibi olmamızı” sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

xxiii. Memet Fuat, *Biçemden Biçeme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999, 326 s.

Kitap, yazarın 1993-1997 yılları arasında çoğunu *Adam Sanat* dergisinde yayımladığı yazılarla, 1987’den 1996’ya kadar çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazı ve söyleşilerden oluşmaktadır. Edebiyatı konu alan denemelerden oluşan ilk bölümde yazar, bir yandan Garip ve İkinci Yeni döneminde ortaya çıkan taklitçiliğin bu akımlara nasıl zarar verdiği üzerinde dururken bir yandan da bir şiirin başka bir dile çevrilme güçlüğüne konu alıyor. Yine Melih Cevdet Anday ve Nazım Hikmet şiiri üzerine değerlendirmeleri de dikkat çekici. Fakat “Eleştiri Sözlüğü” yazısı, doğrudan konumuzla ilgili olması dolayısıyla üzerinde durulmaya değer niteliktedir.

Batı'da gelişen yeni eleştiri kuramlarının Türk eleştirisinde özellikle üniversitelerin Batı filolojilerinde yapılan çalışmalarda kendisini gösterdiğini belirten yazar, bu durumun yeni bir sorunu da beraberinde getirdiğine dikkat çekiyor. O da özellikle söz konusu kuramlara ait terim ve kavramların Türkçede nasıl karşılanacağı sorunudur. Bu sorunun Tahsin Yücel'in önce Fransızca kaleme aldığı ve sonradan Türkçe'ye çevirdiği "Anlatı Yerlemleri" adlı eserinde iyice kendini gösterdiğini söyleyen yazar, yapısalcılık gibi yabancı bir edebiyat eleştirisi kuramı üzerinde inşa edilen bu eserin sonundaki "Kavramlar Dizini"nin de bunun göstergesi olduğunu belirtiyor. Tahsin Yücel'in bu terim ve kavramlar için önerdiği kelimelerin ancak Fransızcasının da verildiğinde anlam kazanacağına dikkat çeken yazar, bu konuda uzun süre bir görüş birliğine varılamayacağına da altını çiziyor.

Beş bölümden oluşan kitabın diğer bölümleri edebiyat-siyaset ilişkisi, dil bilincinin oluşturulması ile ilgili yazılara ve kendisiyle yapılmış konuşmalara ayrılmış.

xxiv. Akşit Göktürk, *Sözün Ötesi*, 2. baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, 222 s.

Daha önce çeşitli dergilerde çıkmış bulunan yazıların bir araya getirilmesinden oluşan kitap, Tahsin Yücel'in Akşit'in yazılarının önemine dikkat çektiği "Önsöz"üyle başlıyor. Kitaptaki yazılar işlediği konulara göre bölümlere ayrılmış. İlk bölüm "Yazın" başlığını taşıyor ve doğrudan eleştiriyi konu almasa da "Yazın Okuru Arıyor" ve "Yazınsal İletişim" başlıklı yazılar okuyucunun eserle olan ilişkisini ele almasından dolayı eleştirinin ilgi alanına girmektedir. Diğer iki bölüm "Çeviri Sorunları" ve "Dil-Kültür"e ayrılmış.

xxv. Vedat Günyol, *Çalاکalem*, İstanbul: Çan Yayınları, 1977, 344 s.

Yazarın başta *Yücel* ve *Yeni Ufuklar* dergileri olmak üzere çeşitli dergilerde yayımladığı eleştirel denemelerinden oluşan kitaptaki yazıların en eskisi 1947, en yenisi ise 1977 tarihini taşımaktadır. Dolayısıyla 30 yıllık bir dönemi kapsayan söz konusu yazılara baktığımızda hem geçmiş hem de o dönemin edebiyatında söz sahibi olmuş yazarlar hakkındaki yorumlardan oluştuklarını görüyoruz. Bu değerlendirmelerin eleştirel nitelik taşıması bir yana yazarın eleştirisi üzerinde müstakil yazıları da bulunuyor. "Eleştirme Çıkmazı" bizde eleştirinin niçin gelişemediğini konu alırken, "Ataç'sız" başlıklı yazı da Günyol'un Ataç'ın ölümünden duyduğu üzüntüyü ve onun eleştirimizdeki yerinin asla dolamayacağına dair yorumunu içeriyor. Ataç'ı samimi ve tutarlı, yeniliğe açık bir eleştirmen olarak takdir eden yazar, burada bir bakıma izlenimci/öznel eleştiriyi de savunmuş oluyor. Sosyalist bakış açısının hemen bütün yazılarına damga

vurduğu görülen yazarın toplumsal sınıflara yaptığı vurgu bunun kanıtıdır. “İki Modern Eleştirmen” yazısında dönemin yazarlarından Adile Ayda’yı üst sınıfın temsilcisi olarak gören yazar, onun Sait Faik hakkındaki olumsuz değerlendirmelerini buna bağlar. Halbuki Ayda’nın da yaptığı, Ataç gibi, eserin içeriğini konuya, biçimini ise kullanılan kelimelere kadar indirgeyen öznel eleştiri metodudur. Nesnel eleştirinin aslında ne kadar önemli olduğu galiba bu noktada ortaya çıkıyor.

Dönemin edebiyat ödülllerinden çeviri güçlüklerine, dergicilik faaliyetlerinden kitap yayıncılığına kadar çeşitli konuları içeren kitap bir dönemi anlamamızı ve bilgi sahibi olmamızı sağlaması bakımından da önem taşıyor.

xxvi. Ahmet İnam, *Eleştirin Kuyularında*, Ankara: Hece Yayınları, Eylül 2003, 317 s.

“Mesleğim gereği felsefeci olarak görüldüğüm için edebiyattan uzak olduğum düşünülüyor, halbuki edebiyatın içindeyim” diyerek edebiyata olan ilgisini ortaya koyan ülkemizin önde gelen felsefecilerinden Ahmet İnam’ın, bu ilgisinin yalnızca okuyucu boyutunda kalmadığının, aynı zamanda edebiyat eserlerini oldukça yetkin bir biçimde değerlendiren bir eleştirmen hüviyeti de taşıdığına kanıtı olan kitap üç bölümden oluşuyor. “Türk Edebiyat Eleştirmeninin Yazgısı”, “Türk Edebiyatı İçin Taslak” gibi hayli dikkat çekici yorumların yer aldığı yazıları barındıran birinci bölüm “Tavır” başlığı altında toplanmış. Eleştirmenin aynı zamanda bir kültür adamı olması gerektiğinin, belli bir kültür kuramına sahip olmayan bir eleştirmenin edebiyat eserlerine sağlıklı yaklaşamayacağına altının çizildiğini gördüğümüz bu yazıların en dikkat çekici özelliği ise matematikten fiziğe, felsefeden sosyolojiye kadar geniş bir ilgi alanına sahip bir yazarın kaleminden çıkmış olmalarıdır.

Edebiyatın bilimle olan ilişkisinin sınırlarının nasıl çizilmesi gerektiği, eleştirmenin dünya görüşünün bir eseri değerlendirmede ne kadar etkin görev gördüğü ya da eser karşısında tarafsız kalınıp kalınmayacağı gibi önemli sorunların yazılara taşındığını görüyoruz. Burada hemen belirtmeliyiz ki yazara göre belli bir kültür kuramına sahip olduğu ve basma kalıp çözümlene yöntemlerini körü körüne uygulamadığı sürece her eleştirmen bir tavır sahibidir, yani yan tutmak zorundadır, aksi takdirde eleştirmen ancak ders kitabı hazırlayan bir konuma düşer. Burada akademik çevrelerin ilgi duyduğu eleştiri anlayışlarına karşı üstü kapalı bir eleştirin var olduğunu söyleyebiliriz. Yazara göre bu gibi eserler bilineni tekrardan öteye gitmez ve didaktik özellik taşır, halbuki eleştirmenlik bir çeşit yaratıcılıktır.

“Bilime Yaslanmak”, “Teknik”, “Türk Edebiyatını Dokumak” gibi ilgi çekici yazıların da yer aldığı ilk bölümde yazar, dikkatleri Türk düşünce ve edebiyat tarihine çekerek, sanat-siyaset ilişkisinin kökenlerine de ışık tutmaya çalışmış.

Kitabın ikinci bölümü ise daha çok kuramsal yazılardan oluşuyor. Matematik, mantık, felsefe, sosyal psikoloji gibi kendi alanına giren disiplinlerle edebiyat eleştirisinin ilişkisi üzerinde duran yazar, üçüncü bölümde ise teoriden pratiğe geçerek metin çözümlemelerine girişiyor. Özellikle “Türk Şiirinde Mistik Yönelimler” başlığı altında Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Asaf Halet Çelebi, Fazıl Hüsnü Dağlarca, İlhan Berk gibi Türk şiirinin önde gelen şairlerinin şiirlerine dair çözümlemeler gerçekten ufuk açıcı nitelikte değerlendirmeler içeriyor. Yine bu bölümdeki “Bilge Karasu’nun Dünyasına Doğru” da okunması gereken yazılardan.

xxvii. Alim Kahraman, *Okumaya Giriş*, İstanbul: Yedi İklim Yayınları, 1988, 112 s.

Kitap yazarın ülkemizdeki “edebiyat-sanat-kültür” ortamını değerlendirdiği “Okuyucudan Yansıyan” başlıklı yazıyla başlıyor. Yazar, kültürel hayatın okuyucuyu şekillendirdiği kadar okuyucunun beğeni düzeyinin de kültürel hayata olan etkisinden yola çıkarak, okuma faaliyetinin bir hobiye, kitap fetişizmine indirgenmemesi gerektiğine dikkat çekiyor.

Okuyucu-kitap, yazar-yayıncı, okuyucu-yazar arasındaki ilişkilere de dikkat çekilen kitapta ayrıca iyi bir okuyucuda olması gereken nitelikler üzerinde de durulmuş. “Bir Okuyucu Olarak Akif” yazısını yalnızca bu gözle okumak yeter. İyi bir okuyucu profilini temsil eden Akif’in okuma faaliyetini “seçicilik” ve “eleştirel okuma” üzerine bina ettiğini belirten yazar, her eserin “kültür evi” denilen büyük bir yapının unsuru olduğunu, dolayısıyla okuyucunun kültürel donanımının burada devreye girdiğini, “mukayeseli” ve “çoğul okuma”nın bu yapıyı anlamlandırmada çok önemli bir rol üstlenebileceğini belirterek “Okumanın Anlamlandırılması” gerektiğine dikkat çekiyor. Bunun gerçekleşmesi için de okuyucunun “Kendi Işığını Yakması” ve “Kendi Meselelerinden Haberli Olmak” diye de adlandırılabilir bilinçli okuma eylemi içine girmesi gerektiği üzerinde durarak, köksüzlük ve yüzeysellikten ancak bu şekilde uzak durulabileceğini vurguluyor.

Kitabın üçüncü bölümü okuma eyleminin en ileri safhası da diyebileceğimiz “eleştiri”ye ayrılmış. Yazarın, öznel eleştirinin dayandığı “beğendim”, “anlamsız” gibi ifadelerin eleştiriye kapsayamayacağını, sanat eserini sanatın kendi düzlemi içinde değerlendirmek gerektiğini ifade ettikten sonra eleştirmenlerin öncelikle “iyi okuyucu” olmalarını şart koşmasını bugün eleştirmenimize hâkim olan öznel eleştiri anlayışına bir tepki olarak değerlendirmek mümkün.

Eleştirmen kimliği ile de tanıdığımız yazarın kitaplarından birisi de “Toprağı İşleyen Kalem”dir ve bu kitaptaki “Bir Kişilik: Eleştirmen, Bir Olgu İzlemek” başlıklı yazı, edebiyat dünyasında eleştirmenin konumunu ele almasıyla olduğu kadar gerçek bir eleştirmende bulunması gereken nitelikler üzerinde durmasıyla da dikkat çekiyor.

xxviii. Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, 13. baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, Ekim 2004, 352 s.

Aynı zamanda İngiliz Dili ve Edebiyatı uzmanı olan yazarın üniversitede verdiği “Eleştiri” dersleri notlarından oluşan kitap, 1972’de ilk baskısını yapmış ve akademik çevreyi de aşan bir ilgiyle karşılanarak 1973 yılında Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü’nü kazanmıştır. Batı’da Eski Yunan’dan bu yana geliştirilen “Yansıma Kuramı, Tarihsel Eleştiri, Sosyolojik Eleştiri, Marksist Eleştiri, Toplumcu Gerçekçilik, Anlatımcılık, Yeni Eleştiri, Biçimcilik, Yapısalcılık ve Ötesi, Alımlama Estetiği, Feminist Eleştiri Kuramı, İzlenimci Eleştiri, Okur Merkezli Eleştiri” gibi edebiyat kuramları ve eleştiri yöntemleri üzerinde sistematik bir biçimde durulan kitabın belki de en önemli özelliği söz konusu yöntem ve kuralların Türk edebiyatından seçilen örneklerle uygulanmış olmasıdır. Nitekim yazarın Türk edebiyatına olan ilgisinin bu kitapla sınırlı kalmadığı “Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış” adıyla yayımladığı üç ciltlik kitabından da anlaşılmaktadır.

Edebiyat Kuramları ve Eleştiri’nin bugüne kadar yaptığı 13 baskı, bir yanıyla bu alanda önemli bir boşluğu dolduran bir kaynak eser olarak kabul edildiğinin göstergesi şeklinde yorumlanabileceği gibi, bir yanıyla da bir eserin bu özelliğini korumayı nasıl başarabileceği sorusuna verilen cevap olarak da algılanabilir. Yazar, sağlığındaki –eserin son baskısı olan- 8. baskıya kadar Batı’da geliştirilen yeni kuram ve eleştiri yöntemlerini kitabına ekleyerek, hatta zaman içinde aşıldığını düşündüğü bazı bölümleri değiştirerek eserinin eskimesini önlerken, edebiyatımızın eleştiri literatürüne de önemli bir katkıda bulunmuştur.

xxix. Betül Özçelebi, *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri, 1923-1938*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, 306 s.

Edebi eleştirinin 1923-1938 yılları arasındaki gelişimini ele alan çalışmanın “Giriş” bölümünde söz konusu dönemin sosyal, siyasî ve kültürel ortamı hakkında bilgi verilmiş ve eleştirimizin Cumhuriyet dönemine kadar geçirdiği evreler üzerinde durulmuş. Altı bölüme ayrılan çalışmanın ilk bölümü olan “Eleştiri”de edebiyat tarihi ve eleştiri arasındaki farklılıkları ele alan düşüncelerin yanında özellikle Nurullah Ataç üzerinde yoğunlaşan eleştiri ve eleştirmenin niteliklerinin ne olması gerektiğiyle ilgili değerlendirmeler ve tartışmalar da sunulmuştur.

İkinci Bölüm olan “Edebiyat” ise yine o döneme damgasını vuran “İnkılap edebiyatı” ve “Millî edebiyat” üzerine yürütülen tartışmaları ve hiç eskimeyerek bugüne kadar gelme başarısını gösteren edebiyatta eskilik-yenilik meselesini içermektedir.

Çalışmanın diğer bölümleri ise şiir, roman, hikaye, tiyatro, dil üzerine 1923-1938 yılları arasında dile getirilen değerlendirmeler ve tartışmalar üzeri-

nedir. Örneğin; şiirde halk edebiyatından yararlanıp yararlanılamayacağı, aruz-hece tartışmaları, eski ve yeni dönemlerin şairleri üzerinde yapılan değerlendirmeler, hatta polemikler, roman ve hikayede ise tezli roman tartışmaları ve dönemin romancı ve hikayecileri ile ilgili değerlendirme ve tartışmalar ilk akla gelenlerdir.

xxx. Hüseyin Özçelebi, *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri, 1939-1950*, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, 332 s.

Betül Özçelebi'nin bıraktığı yerden, yani 1939'dan 1950'ye kadar süren bir dönemi kapsayan çalışmada, edebî eleştirinin söz konusu dönemler içindeki tarihî gelişimi ele alınmıştır. Çalışmanın Giriş bölümünde o dönemin sosyal, siyasî ve kültürel ortamı hakkında bize bilgi veren yazar, "Eleştiri" başlığını taşıyan ilk bölümde dönemin yazarlarının eleştiri anlayışları, eleştiri ve eleştirilenin işlevi, eleştiride uygulanacak kuram ve yöntemler üzerinde durmuştur.

Edebiyatın amacı ve konusunun ne olduğu, sanatta eskilik-yenilik sorunu, "Millî edebiyat" kavramı, içerik ve üslup açısından edebiyat eleştirisi gibi konular ise dönemin yazarlarından alıntılarla verilmiştir. Kitabın diğer bölümleriyse "şiir, hikaye, roman, tiyatro" gibi edebî türlerin yanı sıra "dil" üzerine o dönemlerde yapılan değerlendirmeleri içermektedir.

xxxi. Mehmet Rifat, *Gösterge Eleştirisi*, İstanbul: Kaf Yayıncılık, 1999, 262 s.

"Gösterge eleştirisi"nin ne okul ne de akım olduğunu belirten, gösterge eleştirisini, eleştiriyi çağımızda gerçekleşen her türlü yeniliklere, sarsıntılara ve dönüşümlere uygun kılmaya çalışan çözümleyici, yapı bozucu, yorumlayıcı ve yeniden yapılandırıcı genel bir adlandırma olarak tarif eden yazar, göstergebilimsel eleştirinin 25 maddeden oluşan ve adeta bir manifesto niteliği taşıyan "bildirgesini" Önsöz niyetine kaleme almış.

Kitap, "Kuramsal Yazılar", "Çözümlemeler", "Yazıların Serüveni" olmak üzere üç bölüme ayrılmış ve sonuna "Kavramlar" ve "Özel Adlar" dizini eklenmiş. Aynı zamanda Fransız Dili ve Edebiyatı uzmanı da olan yazarın 25 yıllık bir sürece yayılan bir birikiminin ürünü olarak tanıtılan kitaba baktığımızda önce göstergebilimsel eleştiri hakkında kuramsal bilgi verildiğini, daha sonra göstergebilimin yazınsallık kavramından çeviri etkinliğine, roman ve şiirden masal çözümlemelerine kadar geniş bir etki alanına sahip olduğu üzerinde durulduğu görülüyor.

Yazar, kuramsal bilgilerden sonra bir bakıma teoriden pratiğe geçiş de diyebileceğimiz metin çözümlemelerine geçerek, "Kırmızı Başlıklı Kız", "Üç Bilenceleler" gibi masallarının yanında, Necip Fazıl'ın "Çile"sini ve "Poetika"sını, Dranas'ın "Fahriye Abla"sını, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* adlı romanını

göstergebilimsel eleştiri yöntemiyle çözümlemeye girişiyor. Göstergebilim gibi dil felsefesi ile yakından ilintili bir eleştiri yöntemini kuramsal açıdan tanıtmayısıyla ve bu çözümleme yöntemini Türk edebiyatına ait eserlere uygulamasıyla dikkat çeken kitabın, bu alanda büyük bir boşluğu doldurduğunu söyleyebiliriz.

xxxii. Peyami Safa, *Objektif 2, Sanat, Edebiyat, Tenkit*, 5. baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1990, 368 s.

Yazdığı romanlarla edebiyat tarihimizde büyük bir romancı olarak kendini kabul ettiren Peyami Safa, aynı zamanda sanatın hemen her alanına ilgisi olan önemli bir yazarımızdır. Dönem itibarıyla dil, kültür, sanat tartışmalarının tam ortasında yer alan ve polemikçi üslubunu estet kişiliği ile dengeleyen yazarın genelde sanat, özelde ise roman, şiir, tenkit gibi edebî türler hakkındaki düşüncelerini dile getirdiği bu kitap, çeşitli dergi ve gazetelerdeki yazılarının toplanmasıyla oluşmuştur. Birinci bölümde ağırlıklı olarak sanatta tarihlik ve ebedilik, edebiyatın kültür ve felsefe ile ilişkisi gibi konuların ele alındığı yazılarda, edebiyatımızın kültür ve felsefeden yoksun oluşunu eleştiren yazar, geniş bir felsefe kültürü ile beslenmeyen bir edebiyatın hiçbir türde başarılı ve kalıcı eserler veremeyeceğini belirtiyor. Yine edebiyatın gayesinin ne olduğu ya da sanatın vatanının olup olmadığı, bir eserin edebîliği, bir başka deyişle sahte ile hakiki sanat eserinin birbirinden nasıl ayrılacağı ile ilgili temel soruları yazılarına taşıyan yazarın, özellikle Tanzimat'tan bu yana devam eden edebiyatta "eskilik-yenilik" tartışmalarına getirdiği yorumlar hayli dikkat çekicidir. Eski ve yeninin sanat eserleri için itibarî kavramlar olduğunu belirten yazar, klasik eserleri örnek vererek, onların eskidikçe yenilendiklerini ve zamanlarını aşarak bu günlere geldiklerini hatırlatıyor.

Kitaptaki yazıların belki de en önemli özelliği 1935-1960 yılları arasında yapılan edebiyat tartışmalarını içermesidir. Peyami Safa'nın "sanatta millilik, milliyetçi edebiyat, memleket edebiyatı, köy edebiyatı" gibi döneme damgasını vuran akımlar hakkındaki yorumları, özellikle memleket edebiyatı ve köy edebiyatını yalnızca şekilcilikten ibaret şablon metinler olarak değerlendirmesi hayli dikkat çekicidir. Gerçek edebiyat eserlerinin bu tür bir sınıflamaya sığmayacağını belirten yazar, bu tür eserlerin memleketin ruhunu asla yansıtamayacağını belirtmektedir.

Peyami Safa gibi bir sanatçının kaleminden oldukça hararetli tartışmaların yaşandığı bir edebiyat ortamını izleme imkânı sağlayan kitabın son bölümü ise yazarın "tenkit" üzerindeki yazılarına ayrılmış. "Tenkide Dair Bir Münakaşa" ile başlayan bölüm, Yaşar Nabi, Nurullah Ataç gibi dönemin önemli kalemlerinin "tenkit" e dair yaptığı tartışmaları içermesi bakımından da önem taşıyor. Yine aynı yazılarda "tenkitsiz bir edebiyatın asla gelişemeyeceği ve gerçek sanatkar-

ların tenkit hasretiyle yanıp tutuştukları”, halbuki bugün için tenkit türündeki yazıların eş dost kayırmacılığından ya da ideolojik kamplaşmaların getirdiği hesaplaşmalardan ileri gidemediği şeklinde eleştiriler görüyoruz. Bu bölümde ayrıca “Tenkit Kolaylığı”ndan, tenkitin deneme ve “Musahabe Edebiyatı”na dönüştüğüne, “Edebiyatımızda Değer Kargaşası”na yol açan “Ölçü Anarşisi”ne kadar günümüzde hâlâ tartışılan konulardan bahseden yazıların yer alması kitabın önemini bir kat daha arttırıyor.

xxxiii. Osman Türkay, *Edebiyat, Eleştiri ve Dil Üstüne Düşünceler*, Kıbrıs: K.K.T.C Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, 304 s.

Kendisini “uzay çağı mistiği” olarak tanımlayan Osman Türkay, Kıbrıslı bir şairimizdir. Şiirin yanı sıra edebiyat üzerine yazdığı eleştirel denemelerle de tanınan yazarın kitabı, 1962-1969 yılları arasında Türkiye’nin önde gelen dergilerinde yayımladığı yazılarının toplanmasından oluşuyor. Kitabın muhtevası, yazarın yalnızca edebiyatla değil ayrıca dil ve kültür meseleleriyle de ilgilendiğini, fakat her şeyden önemlisi onun doğrudan “edebiyat eleştirisi” alanında kalem oynattığını gösteriyor.

Kitaptaki ilk yazı Aristo’nun *Poetika* adlı ünlü eseri üzerinedir ve bu yazıda Osman Türkay’ın nesnel eleştiriyi Aristo ile başlatması hayli dikkate değer bir yorumdur. Bunun yanında “Eleştiriye Karşı Beliren Tepki” başlıklı yazıda eleştirinin polemik yazısına dönüşme tehlikesine dikkat çekilirken, “Eleştiri Üzerine Düşünceler”de eleştiri kuramlarıyla sanat akımları arasındaki ilişki üzerinde durulmuş. Kitap eleştiriyi doğrudan ele alan bu üç yazı dışında edebiyat-toplum, edebiyat-bilim ilişkisi üzerinde duran yazıları içermesiyle de dikkati çekiyor.

xxxiv. Hilmi Uçan, *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*, Ankara: Hece Yayınları, Eylül 2004, 256 s.

Üç ana bölümden oluşan kitap yazarın eleştiri anlayışını ortaya koyduğu Giriş bölümüyle başlıyor. Yazar, “Nedir eleştiri?”, “Yazınsal eleştiriden bugüne kadar ne anlaşılmıştır?” gibi temel sorular çerçevesinde önce Batı’da geliştirilmiş eleştiri anlayışlarına kısaca değindikten sonra, eleştirinin eleştirisine geçiyor. Ağırıklı olarak izlenimci eleştirinin üzerinde duran yazar, bu tür bir eleştiri anlayışının getirdiği “sevdim, sevmedim” gibi yargıların kişiden kişiye farklılıklar gösterebileceği için keyfilik taşıdığını, bu nedenle eserin edebiliğini ölçemeyeceğini belirttiikten sonra, birinci bölümde yapısalcılıkla başlayan, dilbilim ve göstergebilimle yaygınlık kazanan metne yönelik eleştiri anlayışını okuyucuya tanıtıyor.

Kitabın ikinci bölümü ise teoriden pratiğe diyebileceğimiz bir gelişmeyi içeriyor. Yazar, edebi eseri değerlendirmede, çözümlemede yetkin bir yöntem olarak kabul ettiği göstergebilimsel yöntemi, Adalet Ağaoğlu, Mustafa Kutlu,

Cemal Şakar, Ayfer Tunç, Yaşar Kemal, Hüseyin Su, Münire Daniş, Cemil Kavukçu gibi yazarlardan seçtiği bazı hikaye ve romanlara uyguluyor. Kitabın Üçüncü Bölümü ise yazarın Andre Gide, Roland Barthes, Samuel Beckett, Maupassant gibi dünya edebiyatının seçkin isimlerini konu ettiği denemelerinden oluşuyor.

xxxv. Suut Kemal Yetkin, *Günlerin Götürdüğü*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1958, 79 s.

Estetik ve sanat tarihi alanında döneminin önde gelen akademisyenlerinden olan Suut Kemal Yetkin'in edebiyat üzerine yazdığı denemeleri içeren kitap, yazarın daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı 22 yazının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş. Sanatı ve edebiyatı insan varlığının en kutsal yaratışlarından biri olarak gören yazar, bir yandan edebiyat dünyamızın 1940'lı ve 1950'li yıllarında hayli hararetle tartışmalara yol açan sanatta "eskilik-yenilik", gerçek sanat eseri ile sahtesinin nasıl ayırt edilebileceği gibi konulardaki görüşlerini dile getirirken, bir yandan da dönemine hâkim olan "Eskiye ne pahasına olursa olsun yıkmak gerekir" anlayışını eleştirmektedir.

Deneme türünün güzel örneklerinden olan bu yazılarda yazar kimi zaman kitap sevgisini dile getirirken kimi zaman da eski dergileri karıştırıp o günlerde yapılan tartışmaların bugüne nasıl taşındığını görerek hayrete düşüyor, hatta o günlerin üstatlarının eserlerinin bugün ancak gülümsenerek okunabildiğinden hareketle yine sanatta "kalcılığın", bir başka deyişle edebî eser niteliği kazanmanın yeni olmakla sağlanamayacağına delil olarak gösteriyor. Burada açıkça olmasa bile döneminde ortaya çıkan edebiyat akımlarına ve onların en büyük savunucu olan Nurullah Ataç'a bir göndermenin olduğunu söylemeliyiz.

Kitapta doğrudan doğruya eleştiri üzerine bir yazı olmasa da tıpkı Nurullah Ataç gibi Suut Kemal Yetkin de denemenin verdiği serbestlik içinde yazılarda mutlaka geçmiş ve çağdaş edebiyatlara eleştirel bakmayı bilmiş bir yazardır. Yalnız bu, onların eserlere belli bir kuramla yaklaştıkları anlamına gelmez. Onlar izlenimci eleştiri anlayışını benimsemiş, eserleri kişisel bakış açılarına göre değerlendirmişlerdir. Yine polemige uygun yapıları onları dönemleri içinde okunur kılmış ve değerlendirmeleri önemli görülmüştür. Estetik beğenisi oldukça gelişmiş olan ve kendi edebiyatımıza olduğu kadar Batı edebiyatına da hâkim olan Suut Kemal'in kitapta yer alan yazıları bunun en somut örneğidir. Sami Paşazade'yi değerlendirirken birden Çehov'a ve Fransız edebiyatına göndermede bulunması, *Zavallı Necdet* romanından *Sefiller'e*, *Germinal'e*, hatta büyük Fransız şairi Baudelaire'e geçişler yapması hep bu birikimin birer göstergesidir. Yine "Edebiyat Nesilleri" başlıklı yazıda "nesil" kavramına nasıl yaklaştığını, "Edebiyatçıların Sorumluluğu"ndan bahsettiği yazıda Abdülhak Hamid, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabeddin gibi zamanlarının üstatları hakkındaki yorumlarını okuma şansını bulduğumuz kitabın diğer dikkat çeki-

ci özelliklerinden biri de yazarın “roman, şiir, günlük” gibi edebî türler üzerindeki yorumlarıdır. Edebî eserlerin birer “belge, toplumbilim kitabı, doğrular manzumesi” gibi görülmemesi gerektiğine vurgu yapan yazarın “Polis Romanları”, “Şiir Çevirileri” başlıklı yazılarla bu konuyu daha da geniş çerçevede ele aldığını belirtelim.

xxxvi. Suut Kemal Yetkin, *Edebiyat Üzerine*, İstanbul: Yenilik Yayınları, 1952, 83 s.

Suut Kemal gibi yaşadığı dönemdeki sanat ortamına oldukça etki etmiş bir yazarın daha önce dergi ve gazetelerde yayımladığı 15 yazıdan oluşan kitap, yazarın gerek edebiyatın çeşitli türleri, gerekse geçmiş ve çağdaş edebiyata ilişkin yorumlarını içermesi bakımından önemlidir. “Yaratma İhtiyacı” adlı yazıda felsefeciliğinin izleri görülürken, “Zevk ve Değer” başlıklı yazı bizi eleştirinin en temel sorularından birine götürüyor. Bir sanat eserinin değerinin belirlenmesinde hangi ölçüt kullanılmadı? Yazarın ölçütü ise beğenileri gelişmiş, belli bir kültürel donanımdan geçmiş ve eseri dış ve iç yapısı içinde değerlendirebilecek bir okuyucuya duyulan ihtiyaçtır. Ona göre genel geçer bir zevk “estetik zevk”e dönüşebilir. Burada yazarın eleştirmene daha büyük bir görev yüklediğini görüyoruz. Yazar “Okuyucu ve Tenkitçi” yazısında ise eleştirmenin, ele aldığı esere ve yazara karşı ön yargıyla bakmaması gerektiğinden bahsederek bu olgunluğa ulaşana dek geçmiş edebiyat üzerine yoğunlaşmasını tavsiye ediyor.

xxxvii. Suut Kemal Yetkin, *Denemeler*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1972, 287 s.

1942 yılından itibaren denemeler yazdığını kitabın önsözünde belirten yazar, bunların içinden kendisinin seçtiği 72 yazıyı okuyucularının beğenisine sunmuş. Daha önce *Günlerin Götürdüğü* ve *Edebiyat Üzerine* adlı kitaplarında yer verdiği bazı yazıların da yer aldığı kitabın en önemli özelliği eleştiri ile ilgili yazıların diğerlerine oranla daha fazla olmasıdır.

Sanatçının topluma karşı olan sorumluluğu, bir eserin yazarın hayatını yansıtır yansıtmayacağı, okuma eyleminin de sonuçta bir yaratma eylemi olduğu gibi bugün bile üzerinde konuşulan konuları ele alan kitap, özellikle “Eleştiri” başlıklı yazı ile dikkat çekiyor. Yazardan esere giden ve eseri biçim yönünden incelemeyi ihmal eden eleştiri anlayışını sanatın dünyası ile gerçekliğin dünyasını birbirine karıştırmanın sonucu olarak gören Suut Kemal’in doğrudan olmasa da o dönemlerde bizde pek tanınmayan, tanınsa da pek kabul görmeyen biçimcilik, yapısalcılık gibi eleştiri yöntemlerine göndermede bulunduğu görüyoruz.

Kitabın “Eleştiri ve Eleştirmen” yazısı ise özellikle Nurullah Ataç’la giriştiği tartışmayı içermesi bakımından önemlidir. 1944’te yayımlanan yazıda yazarın sanat ortamının sığınağına vurgu yaparak edebiyatımızda eleştiri ve eleştirme-

nin olmadığına dair yorumu, yukarıda belirttiğimiz gibi hayli polemiğe yol açmıştır. Yine “Eleştirmen Yokluğu”, “Saldırı Edebiyatı”, “Eleştirinin Çilesi”, “Şaşmayan Ölçü” gibi yazılarda da yazarın benzer biçimde edebiyatımızda eleştirinin yalnızca hakaret ya da eş-dost kayırmacılığının sonucu olan yazılar seviyesine düştüğüne dair yorumlarını görüyoruz. Kitabın diğer yazıları da doğrudan eleştiri üzerine olmasa bile Suut Kemal gibi bir kalemin elinden çıkınca eleştiriye dokunulmadan geçilmemiş.

xxxviii. Ahmet Yıldız, *Kertenkeleler ve Edebiyat*, İstanbul: Papirüs Yayınevi, 2004, 264 s.

Edebiyat ve Eleştiri dergisini yayımlayan yazarın dergideki bazı yazılarının toplanmasından meydana gelen kitap bir önsöz ve iki bölümden oluşuyor. Yazar, “Eleştirinin Ruhu” adını verdiği ilk bölüme “Türkiye’de Edebiyat Eleştirisi Var mı?” sorusuyla başlıyor. Türkiye’de edebiyat eleştirisinin Batı’da olduğu gibi hiçbir zaman bir felsefenin yönlendiriciliğinde olmadığını, hatta Batı’da çoktan terk edilmiş, aşılmış kuramların ve anlayışların adeta yeni bir keşifmişçesine sunulduğunu ifade eden yazar, ortaya çıkan ürünlerin de deneme ile yazarşairlerin kitap tanıtma yazıları çerçevesinde geliştiğini belirtiyor. Yazarın bir diğer tespiti de Türk edebiyatının “eleştiri-eleştirmen” yokluğuyla iyice cılızlaştığı ve değer kargaşasının edebiyat ortamına damgasını iyice vurmuş olduğudur. Buna bağlı olarak yayınevlerinin kapılarını gerçek yazarlara kapattığından ve “star” sistemine yöneldiğinden bahseden yazara göre, bir kuramdan ve ideolojiden yoksun olan eleştirmenler de bu sistemin bir parçasıdır.

Marksist bakış açısının hâkim olduğu kitaptaki bir diğer yazı da “Edebiyat Eleştirisinde Etik Sorunu”dur. Eleştirinin her şeyden önce “tarafli, öznel, yıkıcı” olmasını savunan yazar, özellikle akademik çevrelerde bilimsellik adına geliştirilen “nesnel bakış açısı”na oldukça mesafeli yaklaşıyor. “Edebiyat eleştirisinin, akademik çevrelerce fetiş haline getirilmiş kavramsal ve kuramsal kuşatmayla” karşı karşıya olduğunu savunan yazara göre nesnellik çoğu zaman lüks ve gereksizdir. Eleştirinin kimi yerde bilimsellikten uzak olmaması gerektiğini söylemekle beraber, kimi yerde de akademik çevrelerde geliştirilen eleştiri kuram ve yöntemlerini fetişleşmekle suçlayan yazarın asıl söylemek istediği aslında bir eserin değerlendirilmesinde Marksist bakış açısının hâkim olması gerektiğidir. Kitabın bütününe baktığımızda bu anlayışın izleri rahatlıkla görülmektedir. Yalnız, yazarın edebiyatın giderek yozlaştığı ve popüler edebiyat cilalanarak “yazanlar”ın “yazar” mertebesine yükseldiği ile ilgili görüşünün doğruluk payı taşıdığını da söylemeliyiz.

Yazar, “Türk Edebiyatı Çöl Oluyor” başlıklı bölümde de okuma alışkanlığımızın bir türlü oluşmadığından, sözel toplumdan yazı toplumuna geçemediğimizden yakınırken; ahbap-çavuş ilişkilerinin hâkim olduğu eleştiri anlayışını ve Orhan Pamuk, Buket Uzuner, Ahmet Altan gibi yazarların “feodalite” anlayı-

şının hâkim olduğu yayınevleri tarafından klasik yazarlar statüsüne çıkarılmalarını “Eleştiri-Eleştirmen Mekanizmasının Zayıflığı”na bağlayarak “Ataç’tan sonra kim geldi?” sorusunu soruyor ki bu sorunun da ne kadar doğru olduğu tartışılmaya açıktır.

xxxix. Tahsin Yücel, *Eleştirinin ABC’si*, İstanbul: Simavi Yayınları, 1991, 119 s.

Türkiye’de “yapısalcı eleştiri” denildiğinde ilk akla gelen isim olan Tahsin Yücel’in Batı’da geliştirilen eleştiri kuram ve çözümleme yöntemlerini ele aldığı kitap, eleştiri kavramı üzerinde durduğu Giriş bölümüyle başlıyor ve “Kuralcı Eleştiri”, “Olgusal Eleştiri”, “Çağdaş Olgusal Eleştiriler” bölümleriyle devam ediyor. Eseri önceden belirlenmiş kurallara göre değerlendiren eleştiriye kuralcı, tarihsel, toplumsal ve bireysel verilerle açıklamak isteyen yöntemi ise olgusal olarak tanımlayan yazar, söz konusu bölümlerde bu yöntemlerin örnekleri üzerinde duruyor. Çağdaş Olgusal Eleştiriler bölümü ise “Kaynak Eleştirisi”, “Oluşum Eleştirisi”, “Toplumbilimsel Eleştiri” “Ruhbilimsel Eleştiri” alt başlıklarına ayrılmış.

“Yazınbilim”, “İzlekçilik”, “Göstergeçözümleyim”in ele alındığı bölümlerle devam ederek kuramsal bir çalışma niteliği kazanan kitabın en önemli özelliklerinden biri Türk edebiyatına ait örnekler üzerinde durulması ve Nurullah Ataç’tan Fethi Naci’ye kadar önemli eleştirmenlerimizin eleştiri anlayışları hakkında bilgiler içermesidir.

Üniversitelerin yabancı filoloji bölümlerindeki akademisyenlerin sahip oldukları kuramsal donanımla eleştiri literatürümüze yaptıkları katkıların birer örneği olarak değerlendirilebilecek olan bu tür çalışmaların çoğalmasıyla eleştirimiz bilimsel temellere oturabilecektir.

Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatında Eleştiri Bibliyografyası

a. Kitaplar

- Akerson, Fatma Erkman, *Göstergebilime Giriş*, İstanbul: Alan Yayınları, 1987.
- Ayata, Canan Şenöz, *Almanca ve Türkçede Metin Türü Olarak Yazın Eleştirisi*, İstanbul: Mavibulut Yayınları, 2003, 164 s.
- Birkiye, Atilla, *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*, İstanbul: Varlık Yay., 1984.
- Boynukara, Hasan, *Modern Eleştiri Terimleri*, İstanbul: Boğaziçi Yay., 1997.
- Cöntürk, Hüseyin, *Günlerin Götürdüğü, Getirdiği*, Ankara: Ataç Yayınları, 1966.
- Cöntürk, Hüseyin, *Çağının Şairi*, Ankara: a Dergisi Yayınları, 1964.
- Ecevit, Yıldız, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, 240 s.
- Erden, Aysu, *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2002, 448 s.
- Eyuboğlu, Sabahattin, *Mavi ve Kara*, İstanbul: Çan Yayınları, 1967, 291 s.

- Fuat, Memet (haz.), *Türk Yazınından Seçilmiş Eleştiri Yazıları*, İstanbul: Adam Yayıncılık, 1997, 270 s.
- Göktürk, Akşit, *Okuma Uğraşı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, 166 s.
- Gürson, Eser, *Edebiyattan Yana*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, 168 s.
- İnce, Özdemir, *Tabula Rasa*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, 150 s.
- İnce, Özdemir, *Yazınsal Söylem Üzerine*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, 176 s.
- İpşiroğlu, Zehra, *Eleştirinin Eleştirisi*, Mitos Boyut Yayınları, 255 s.
- İpşiroğlu, Zehra, *Alımlama Boyutları ve Çeşitlemeleri 2: Yazın*, İstanbul: Papirüs Yayınları, 2001, 215 s.
- Kaplan, Sefa, *İyi Okuma/Sürdürülebilir Bir Eleştiri Teorisi Üzerine Pratik Metinler*, İstanbul: Gendaş Yay., 2002, 326 s.
- Kıran, Zeynel-Kıran, Ayşe, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin Yay., 2000.
- Özlem, Doğan, *Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar*, Ankara: Ark Yayınevi, 1995.
- Rifat, Mehmet, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları, 1. Tarihe ve Eleştirel Düşünceler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, 224 s.
- Rifat, Mehmet, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları, 2. Temel Metinler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, 344 s.
- Uçan, Hilmi, *Yazın Eleştirisi ve Göstergibilim*, İstanbul: Perşembe Kitapları, 2002.
- Rifat, Mehmet, *Göstergibilimin ABC'si*, İstanbul: Simavi Yayınları, 1992, 120 s.
- Rifat, Mehmet, *Genel Göstergibilim Sorunları*, İstanbul: Sözce Yayınları, 1986, 96 s.
- Rifat, Mehmet (haz.), *Eleştiri Seçkisi, Eleştirel Bakış Açuları*, İstanbul: Dünya Aktüel, 2004, 325 s.
- Süphandağlı, Ateş, *Ekin, Sanat, Eleştiri*, Bumerang Yayınları, 1999, 314 s.
- Ünlü Mahir, *Türkçede Yazınsal Eleştiri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 339 s.
- Yücel, Tahsin, *Anlatı Yerlemleri*, İstanbul: Ada Yayınları, 1979, 193 s.

b. Kitap Makaleleri

- Alpay, Necmiye, "Eleştirinin İşlevleri, Edebiyatın Sıfatları", *Yaklaşma Çabası*, İstanbul: Kanat Yayınları, 2005, s. 21-29.
- Alpay, Necmiye, "Eleştiri Süreci, Çözümleme İlkeleri", *Yaklaşma Çabası*, İstanbul: Kanat Yayınları, 2005, s. 32-43.
- Adalı, Oya, "Eleştiri", *Anlamak ve Anlatmak*, İstanbul: Pan Yayınları, 2003, s. 328-335.
- Akathı, Füsün, "Eleştiri Kuramları ve Eleştirel Bilincin Temelleri", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 17-20.
- Akathı, Füsün, "Eleştiri On Sekizini Bitirdi", *Yaz Başına Neler Gelir*, İstanbul: Ada Yayınları, 1980, s. 37-39.
- Akathı Füsün, "Eleştirinin Nesebi Üzerine Birkaç Söz", *Acıyla, Sevgiyle, Kahramanca*, İstanbul: Boyut Yayınları, 1998, s. 100-102.
- Akathı Füsün, "Eleştirinin Sesi", *Yaz Başına Neler Gelir*, İstanbul: Ada Yayınları, s. 1980, s. 53-56.
- Akathı, Füsün, "Eleştirinin Soylusu", *Acıyla, Sevgiyle, Kahramanca*, İstanbul: Boyut Yayınları, 1998, s. 125-128.
- Akathı, Füsün, "Eleştirinin Temeli Öykünün Ta Kendisidir", *Öykücünün Kitabı*, Feridun Andaç (haz.), İstanbul: Varlık Yayınları, s. 333-335.

- Aksal, Sabahattin Kudret, "Eleştiri Üstüne", *Geçmişle Gelecek*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1978, s. 99-122.
- Aksoy, Nazan, "Yeni Eleştiri", *Eleştiri ve Eleştiri Kuramı Üzerine Söylemler*, Mehmet Rifat (haz.), İstanbul: Düzlem Yayınları, 1996, s. 15-28.
- Albayrak, B. Sadık, "Eksensiz Eleştiri", *Gül Olan Toprak*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997, s. 203-208.
- Albayrak, B. Sadık, "Eleştiriye Ölüm İlanı", *Gül Olan Toprak*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997, s. 186-202.
- Albayrak, B. Sadık, "Tekellerin Edebiyatının Bilinci Ya da Eleştirisiz Eleştiri", *Gül Olan Toprak*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997, s. 175-219.
- Albayrak, B. Sadık, "Üçüncü Geri Eleştirisine Devam", *Gül Olan Toprak*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997, s. 90-97.
- Altuğ, Fatih, "Modern Türk Edebiyatı ve Eleştirisinin Oluşumunda Edebiyat Tartışmalarının İşlevi", *Tenkrit ve Teori*, Hüseyin Su (haz.), Ankara: Hece Yayınları, 2004, s. 179-210.
- Andaç, Ferdidun, "Eleştirel Söylem", *Edebiyatımızın Yol Haritası*, İstanbul: Can Yayınları, 2000, s. 319-325.
- Andaç, Feridun, "Nasıl Bir Edebiyat Eleştirisi", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 175-182.
- Andaç, Feridun, "Türkiye Yazınında Eleştiri: Ataç'tan Günümüze Eleştiri Ustaları", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 21-31.
- Anday, Melih Cevdet, "Yapısalcı Eleştiri", *Geçmişin Geleceği*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999, s. 117-118.
- Aşut, Atilla, "Türkiye'de Eleştiri ve Deneme", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 200-201.
- Batur, Enis, "Eleştiri ve Okuma Hazzı", *Okuma Lambası*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2003, s. 27-29.
- Behramoğlu, Ataol, "Eleştiride Ölçü", *Gerçekçilik Duygusunun Kaybolması*, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2001, s. 181-187.
- Behramoğlu, Ataol, "Eleştirilmezse", *Dünyayı Paylaşan Yazarlar*, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2001, s. 185-187.
- Behramoğlu, Ataol, "Eleştirinin Gücü", *Dünyayı Paylaşan Yazarlar*, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2001, s. 196-198.
- Bek, Kemal "Şiir Yorumu Okura Ne Katar", *Şiirden Eleştiriye*, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004, s. 15-28.
- Bek, Kemal, "Eleştirmenlerin Gözüyle 30'ların Şiiri", *Şiirden Eleştiriye*, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları, s. 47-75.
- Bek, Kemal, "Edebiyatımızda Eleştiri Anlayışlarına Öznel Bir Bakış", *Eleştiri ve Eleştiri Kuramı Üstüne Söylemler*, Mehmet Rifat (haz.), İstanbul: Düzlem Yayınları, 1996, s. 85-121.
- Bener, Erhan, "Eleştiri Devrimi", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 172-174.
- Bezirci Asım, "Eleştirmenin Dili", *Çok Kapılı Oda*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1990, s. 42-47.

- Binyazar, Adnan ve Metin Öztekin, "Eleştiri ve Deneme Dilimiz", *Yazın ve Bilim Dilimiz*, Ankara: TDK Yayınları, 1978, s. 39-45.
- Buğra, Tarık, "Bir Eleştiri Hikayesi", *Düşman Kazanma Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1979, s. 336-338.
- Buğra, Tarık, "Tenkide Dair", *Düşman Kazanma Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1979, s. 184-185.
- Büyükkantarçoğlu, Nalan, "Eleştiride Metne Yönelik İdeolojik Belirlemeler", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 57-66.
- Cömert, Bedrettin, "Deliceli Eleştirmenler", *Sanat-Edebiyat Üzerine*, İstanbul: Damar Yayınları, 1991, s. 5-11.
- Cömert, Bedrettin, "Eleştirimizin Alın Yazısı", *Sanat-Edebiyat Üzerine*, İstanbul: Damar Yayınları, 1991, s. 68-71.
- Çakır, Mukadder Aydın, "Eleştirel Sanatçı", *Sanatta Eleştirelilik*, İstanbul: Beta Yayınları, 2002, s. 23-29.
- Çakır, Mukadder Aydın, "Eleştirel Sanatın Praksisle İlişkisi", *Sanatta Eleştirelilik*, İstanbul: Beta Yayınları, 2002, s. 20-21.
- Çakır, Mukadder Aydın, "Sanatın Eleştireliliği Yitirışı", *Sanatta Eleştirelilik*, İstanbul: Beta Yayınları, 2002, s. 261-270.
- Çakır, Mukadder Aydın, "Sanatçının Eleştireliliği Yitirışı", *Sanatta Eleştirelilik*, İstanbul: Beta Yayınları, 2002, s. 271-280.
- Çakır, Mukadder Aydın, "Sanatta Eleştirelilik", *Sanatta Eleştirelilik*, İstanbul: Beta Yayınları, 2002, s. 15-19.
- Çalışlar, Aziz, "Maddeci-Gerçekçi Eleştiri", *Gerçekçilik Estetiği*, İstanbul: De Yayınları, 1986, s. 75-88.
- Çalışlar, Aziz, "Yapısalcılığın Eleştirisi", *Gerçekçilik Estetiği*, İstanbul: De Yayınları, 1986, s. 21-40.
- Çalışlar, Aziz, "Gerçekçilik Estetiği", *Gerçekçilik Estetiği*, İstanbul: De Yayınları, 1986, s. 111-137.
- Dilidüzgün, Selahattin, "Sembolik Anlatımdan Toplumsal Eleştiriye", *Çağdaş Çocuk Yazını*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 64-65.
- Doğan, H. Mehmet, "Eleştirel Gerçekçilik", *Estetik*, 2. baskı, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2001, s. 283-286.
- Doğan, Mehmet H., "Eleştirmen: O Sefil Yaratık", *Şiir ve Eleştiri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, s. 29-33.
- Doğan, Mehmet H., "Düşünce Üretiminde Deneme İle Eleştirmenin İşlevi", *Yılların Köpüğü*, İstanbul: Dünya Kitapları, 2004, s. 185.
- Doğan, Mehmet H., "Yazar-Okur-Eleştirmen İlişkileri", *Yılların Köpüğü*, İstanbul: Dünya Kitapları, 2004, s. 157-164.
- Doğan, Mehmet H., "Eleştiride Abdurrahman Yaklaşımı", *Çağının Tanığı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- Doğan, Mehmet H., "Eleştiri Meydan Okuyor", *Çağının Tanığı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- Ecevit, Yıldız, "Eleştirmenin Yanıtı", *Kurmaca Bir Dünyadan*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1992, s. 118-120.

- Ecevit, Yıldız, "Yazın Tarihi ve Eleştirisi İlişkisi", *Kurmaca Bir Dünyadan*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1992, s. 81-83.
- Erdem, Aysu, "Biçembilim ve Yazınsal Eleştirisi", *Türkiye'de Eleştirisi ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 47-56.
- Erdost, Muzaffer İlhan, "Eleştirisi Üzerine Eleştirisi I", *Bilim İle Yazının Arasında*, Ankara: Onur Yayınları, 1984, s. 67-77.
- Erdost, Muzaffer İlhan, "Eleştirisi Üzerine Eleştirisi II", *Bilim İle Yazın Arasında*, Ankara: Onur Yayınları, 1984, , s. 78-84.
- Erdost, Muzaffer, "Eleştirisi Üzerine Bir-İki Not", *Bilim İle Yazın Arasında*, Ankara: Onur Yayınları, 1984, s. 132-141.
- Eriñç, M. Sıtkı, "Eleştirisi Üzerine Bir Eleştirisi", *Kültür Sanat*, İstanbul: Çınar Yayınları, 1995, s. 108-123.
- Eyüboğlu, Sabahattin, "Tenkid Üzerine", *Mavi-I*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, s. 31-37.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki "Eleştirisi Üzerine", *Dilin Kemiği*, İstanbul: Pencere Yayınları, 2000, s. 7-15
- Eyüboğlu, İsmet Zeki, "Eleştirisi Anlayışı I", *Dilin Kemiği*, İstanbul: Pencere Yayınları, 2000, s. 15-19.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki, "Eleştirisi Anlayışı II", *Dilin Kemiği*, İstanbul: Pencere Yayınları, s. 19-23.
- Fuat, Memet, "Bizde Eleştirisi Var mı?" *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 73-75.
- Fuat, Memet, "Yazınsal Eleştirisi", *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 76-79.
- Fuat, Memet, "Güncel Eleştirisi", *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 80-85.
- Fuat, Memet, "Neden Şair?, Neden Eleştirmen Değil", *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 86-94.
- Fuat, Memet, "Kitap Eleştirisi", *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 100-103.
- Fuat, Memet, "Şair Eleştirmenler", *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 104-111.
- Fuat, Memet, "Türk Eleştirisi Tarihi", *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 112-118.
- Fuat, Memet. "Edebiyat Eleştirisi", *Özgünlük Avı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 258-259.
- Göktürk, Akşit, "Eleştirisi Yöntemi Üstüne", *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994, s. 82-91.
- Gümüş, Semih, "Eleştirel Okuma", *Roman Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları, 1991, s. 153-154.
- Gümüş, Semih, "Eleştirisi Anlayışı", *Puslu Ada*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, s. 72-78.
- Gümüş, Semih, "Eleştirisi Tartışmasını Anlamlandırmak", *Puslu Ada*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, s. 79-82.
- Gümüş, Semih, "Çözümleyici Eleştirisi Yolunda", *Başkaldırı ve Roman/Hayır... İçin Bir Çözümleme Denemesi*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1996, s. 125-132.
- Gümüş, Semih, "Kimse Kimseyi Eleştirmesin", *Puslu Ada*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, s. 65-67.

- Gümüş, Semih, "Yazının Zoru ve Bir Eleştirisi Arayışı", *Roman Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları, 1991, s. 9-20.
- Gümüş, Semih, "Eleştirisi: Kötü Ruhların Şarabı", *Yazarın Yalnızlık Burcu*, İstanbul: Doğan Kitap, 2005, s. 33.
- Hızlan, Doğan, "Eleştirisi Üzerine", *Güncelin Çağrısı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 70-72.
- Hızlan, Doğan, "Eleştiride Öznellik Nesnellik Sorunsalı", *Edebiyat Dönencesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 11.
- Hızlan, Doğan, "Edebi Pusulamız", *Edebiyat Dönencesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 25.
- Hızlan, Doğan, "Eleştiride Dayanaklar ve İlkeler", *Yazılı İlişkiler*, İstanbul: Altın Kitaplar, 1983, s. 52-53.
- Hızlan, Doğan, "Eleştirimenin Dünya Görüşü", *Yazılı İlişkiler*, İstanbul: Altın Kitaplar, 1983, s. 54-55.
- Hilav, Selahattin, "Kuruntuya Dayanan Eleştirme", *Edebiyat Yazıları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993, s. 121-131.
- İlhan, Atilla, "Eleştirme Üzerine", *Gerçekçilik Savaşı*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2004, s. 39-57.
- İnce, Özdemir, "Sanat Yapıtının Nesnesi", *Yazmasam Olmazdı*, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1993, 76-80.
- İnce, Özdemir, "Sanat Yapıtını Değerlendirmek", *Yazmasam Olmazdı*, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1993, s. 81-85.
- İnce, Özdemir, "Söylem ve Eleştirisi Üzerine", *Yazmasam Olmazdı*, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1993, s. 342-349.
- İdil, A. Mümtaz, "Eleştirisi Eksikliği", *Gerçekçilik ve Roman*, Ankara: Dayanışma Yayınları, 1983, s. 90-94.
- Kantarcıoğlu, Sevim, "Modern Edebiyat Eleştirisinin Gelişmesi: Romantizm", *Edebiyat Akımları ve Temel Metinler*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matbaa Eğitimi Bölümü Yayınları, 1993, s. 81-109.
- Kantarcıoğlu, Sevim, "XX. Yüzyıl Edebiyat Eleştirisinde Başlıca Eğilimler", *Edebiyat Akımları ve Temel Metinler*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matbaa Bölümü Yayınları, 1993, s. 213-228.
- Kantarcıoğlu, Sevim, "Modern Eleştirinin Gelişmesi", *Edebiyat Akımları ve Temel Metinler*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matbaa Bölümü Yayınları, 1993, s. 337.
- Kantarcıoğlu, Sevim, "Modern Edebiyat Eleştirisi", *Edebiyat Akımları ve Temel Metinler*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matbaa Bölümü Yayınları, s. 421.
- Karadağ, Metin, "Eleştirisi", *Kuram-Yöntem Bağlamında Yazılı Sözlü Anlatım*, Ankara: Ürün Yayınları, 2001, s. 239-264.
- Metin, Ali K., "Eleştiride Kabilecilik Fenomeni", *Yazıyla Solumak*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2002, s. 111-114.
- Metin, Ali K., "Eleştirinin Eleştirisi", *Yazıyla Solumak*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2002, s. 173-176.
- Mungan, Murathan, "Eleştirisi", *Meskalın 60 Draje*, İstanbul: Metis Yayınları, 2002, s. 173-176.

- Naci, Fethi "Edebiyatımızda Ölçüt Sorunu", *Kıskanmak*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1998, s. 65-67.
- Naci, Fethi, "Eleştirmenin Bir Genç Adam Olarak Portresi", *Kıskanmak*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1998, s. 107-112.
- Naci, Fethi, "Eleştiriden Eleştirmenden Yana", *Kıskanmak*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1998, s. 115-121.
- Naci, Fethi, "Eleştirmenlerin Piri", *Kıskanmak*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1998, s. 183-185.
- Naci, Fethi, "Şiir Çeşnicisi Bir Eleştirmen", *Kıskanmak*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1998, s. 194-196.
- Naci, Fethi, "Yazarlar, Eleştirmenler, Eleştiri", *Kıskanmak*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1998, s. 262-264.
- Naci, Fethi, "Öznel Bir Ölçüt", *Gücünü Yitiren Edebiyat, Eleştiri Günlüğü II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 85.
- Naci, Fethi, "Ölçüt Sorunu", *Gücünü Yitiren Edebiyat, Eleştiri Günlüğü II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 136-137.
- Naci, Fethi, "İlk Türk Eleştirmeni", *Roman ve Yaşam, Eleştiri Günlüğü III*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 186-197.
- Oğuzertem, Süha, "Akademik Eleştirmenin Sorunları", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Tömer Yayınları, 2001, s. 67-74.
- Oktay, Ahmet "Eleştirmecinin Reklamcıya Dönüşümü", *Romanımıza Ne Oldu?*, İstanbul: Dünya Yayınları, 2003, s. 193-196.
- Oktay, Ahmet, "Eleştirel Soykırma Bir İtiraz", *İnsan, Yazar, Kitap*, Ankara: Ark Yayınevi, 1995, s. 408-415.
- Oktay, Ahmet, "Eleştiri mi Reklam mı?", *Romanımıza Ne Oldu?*, İstanbul: Dünya Yayınları, 2003, s. 197-200.
- Oktay, Ahmet, "Eleştirel Söylem Üzerine", *Yazın, İletişim, İdeoloji*, İstanbul: Adam Yayınları, 1982, s. 45-70.
- Oktay, Ahmet, "Eleştiride Üslup", *İnsan, Yazar, Kitap*, İstanbul: Ark Yayınevi, 1995, s. 58-60.
- Oktay, Ahmet, "Yazınıımızda Toplumsal Eleştiri ve Jakobenizm Üzerine Gözlemler", *Zamanı Sorgulamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991, s. 184-200.
- Özdenören, Rasim, "Bir Eleştiri Çerçevesi", *Köpekçe Düşünceler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1999, s. 74-77.
- Özdenören, Rasim, "Eleştiri Zemininin Tanımlanması", *Köpekçe Düşünceler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1999, s. 78-81.
- Özdenören, Rasim, "Eleştirmede Öznellik Keyfiliğe Karşı", *Köpekçe Düşünceler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1999, s. 82-85.
- Özdenören, Rasim, "Eleştirmeciden Beklenen", *Köpekçe Düşünceler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1999, s. 86-89.
- Özdenören, Rasim, "Eleştirme Üstüne", *Ruhun Malzemeleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 196-198.
- Özdenören, Rasim, "Nesnel Eleştiri", *Ruhun Malzemeleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 199-201.
- Özdenören, Rasim, "Eleştirme Şerhe Karşı", *Ruhun Malzemeleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 202-203.

- Özdenören, Rasim, "T. S Elliot'un Nesnel Karşılık Kuramı ve Hamlet Eleştirisi", *Ruhun Malzemeleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 204-223.
- Özdenören, Rasim, "Bir Tartışma Üstüne veya Eleştiride Yöntem", *Ruhun Malzemeleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 232-237.
- Örik, Nahid Sırrı, "Tenkidin Durumuna Dair Bilanço", *Hayat İle Kitaplar*, İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1946, s. 54-58.
- Rifat, Mehmet, "Gösterge Eleştirisi İçin Bir Yüzyıl Sonu Bildirisi", *Eleştiri ve Eleştiri Kuramı Üstüne Söylemler*, Mehmet Rifat (haz.), İstanbul: Düzlem Yayınları, 1996, s. 11-14.
- Turinay, Necmettin, "Edebi Tenkit ve Yöntem Arayışları", *Kültür, Dil ve Sanata Dair*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1996, s. 125-132.
- Uçarol, Tuncer, "Öznel Eleştiri Kuramının Yanıltıcılığı", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 193-199.
- Yalçın, Alemdar, "Estetik Eleştiri ve Şiir", *Çağdaş İnsan ve Edebiyat*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001, s. 166-170.
- Yavuz, Hilmi, "Eleştirmenin İşlevi", *Denemeler, Karşı Denemeler*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1988, s. 29-31.
- Yavuz, Hilmi, "Eleştirmenler Acı Çekmeli", *Denemeler, Karşı Denemeler*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1988, s. 134-137.
- Yel, Esen, "Eleştiri", *Çağdaş Kompozisyon*, İstanbul: Okur Yayınları, 1979, s. 147.
- Yücel, Tahsin, "Eleştirinin İyisi", *Alıntılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 84-85.
- Yücel, Tahsin "Eleştiri ve Ödül", *Alıntılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 229-231.
- Yücel, Tahsin, "Yazın ve Yorum", *Yazın ve Yaşam*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1976, s. 40-47.
- Yücel, Tahsin, "Yapısal Eleştiri", *Yazın ve Yaşam*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1976, s. 49-67.
- Yücel, Tahsin, "Eleştirmen", *Alıntılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 16-17.
- Yüksel, Ayşegül, "Tiyatro ve Eleştiri", *Türkiye'de Eleştiri ve Deneme*, Ankara: Tömer Yayınları, 2001, s. 77-82.
- Yüksel, Ayşegül, "Türk Tiyatro Eleştirisinde Temel Boyutlar", *Çağdaş Türk Yazını*, Zehra İpşiroğlu (haz.), İstanbul: Adam Yayınları, 2001, s. 150-167.
- Yüksel, Ayşegül, "Türkçenin Eleştiri ve Çeviri Dili Olarak Üretkenliği", *Bilim Dili Türkçe, Yazın Dili Türkçe*, Ankara: Dil Derneği Yayınları, 1989, s. 57-61.

c. Dergi ve Gazete Yazıları

- Abacı, Tahir, "Edebiyata Komşu Alanlardan Bakma", *Adam Sanat*, Mart 1987, s. 78-79.
- Abasıyanık, Sait Faik, "İki Münekkit Tipi", *Varlık*, Haziran 1952, sy. 383.
- Acaroğlu T., "Dilsiz Münekkit", *Varlık*, sy.189, s. 491.
- Adalı, Bilgin, "Şiir Eleştirisi Üzerine", *Oluşum*, sy. 42.
- Adivar, Halide Edip, "Tenkit ve Münekkit", *Yedigün*, 8 Şubat 1938, sy. 257, s. 370.
- Ahmet Halil, "Münekkidin Psikolojisine Dair", *Çığır*, Mayıs 1937, sy. 50, s. 145.
- Akalın, Nazir, "Akli Bir Ameliye Olarak Bizde Tenkid", *Harman Dergisi*, Ocak 1986, sy. 45.
- Akalın, Nazir, "Tenkidin Özne İle Nesnesi", *Hece*, sy. 30, s. 68-7
- Akalın, Nazir, "Tenkitçinin İş", *Bilge Adam*, Kış 2003, sy. 2, s. 50.
- Akarsu, Temel Hikmet, "Edebiyat Eleştirisinin Çöküş ve Atomize Oluş Sürecine Deneysel Bir Bakış", *E Dergisi*, Şubat 2002, sy. 35, s. 18-22.

- Akatlı Füsun, "Eleştiri Denince", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1985, s. 73-74.
- Akatlı, Füsun, "Eleştiride Sınır ve Seviye", *Virgöl*, Mart 2001, sy. 39, s. 34-35.
- Akatlı, Füsun, " Felsefe Işığında Sanat Yapıtının Değerlendirilmesi", *Türk Dili*, Eylül 1976, s. 388-396.
- Akatlı, Füsun, "Yazınımızda Deneme ve Eleştirinin Günümüzdeki Durumu Üzerine", *Türk Dili*, Mart 1982, sy. 363, s. 142-146.
- Akatlı, Füsun, "Türk Edebiyatında Deneme ve Eleştiri", *Varlık*, Ocak 2000, sy. 1108, s. 20-28.
- Akatlı, Füsun, "Tiyatroda Eleştirinin Kısılan Sesi", *Varlık*, Nisan 2003, sy. 1147, s. 24-26.
- Akatlı, Füsun, "Türk Edebiyatında Deneme ve Eleştiri", *Varlık*, Ocak 2000, sy. 1108, s. 20-28.
- Akatlı, Füsun, "Yazın Eleştirisi Yazınsal Olmak Zorunda", *Hürriyet Gösteri*, Ocak 1988, sy. 86, s. 8-9.
- Akay, Ali, "Metinleri Doğru Okumaya Bir Çağrı", *Defter*, Nisan-Mayıs 1989, sy. 9, s. 142.
- Akbal, Oktay, "Tenkit Zihniyeti", *Servetifünun Uyanış*, İkinci Teşrin 1941, sy. 2359, s. 290-298.
- Akbayır, Sıddık, "Eleştiri Ne Kadar Nesnel Olabilir?", Sorusuna Eleştirmenler Tipolojisi Açısından Öznel Yaklaşımlar", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 418-431.
- Aker, Haluk, "Metin Eleştirisinde Yöntem", *Yordam*, sy. 17.
- Akın, Sunay, "Eleştirmen Kalmadı Eleştirmen Verelim", *Üç Nokta*, Haziran-Temmuz 2002, sy. 3.
- Akınal, Beşir, "Tenkit", *Nesil*, Ağustos 1978, sy. 11, s. 44-45.
- Aksoy, Nazan, "XX. Yüzyıl Edebiyat Eleştirisine Kısa Bir Bakış", *Kuram*, Eylül 1993, sy. 3, s. 67-81.
- Aktürel, Teoman, "Göstergebilim Nedir, Ne Değildir?", *Milliyet Sanat*, Ekim 1986, sy. 154, s. 35-36.
- Altıntaş Günel, "Eleştirmenin Eksiği", *Yeni Ufuklar*, Haziran 1964, sy. 145, s. 47-49.
- Algül, Hüseyin, "Tenkit Üzerine", *Nesil*, Temmuz 1978, sy. 10, s. 12-15.
- Alp, Emir, "Tenkit Ehliyeti ve Edepleri", *19 Mayıs*, Haziran 1947, s. 6-7.
- Alptekin, Taner, "Eleştirmen! Senin Varlığınla Yokluğun...", *Kaşgar*, Ocak-Şubat 2003, sy. 31, s. 26.
- Alptekin, Turan, "Eleştirinin Eleştirisi", *Hürriyet Gösteri*, Eylül 1989, sy. 106, s. 30-31.
- Altan, Çetin, "Münekkitleri Tenkit, Devam", *Devlet Tiyatrosu*, Şubat 1958, s. 26-28.
- Altınkaynak, Hikmet, "Eleştiride Üslup", *Sanat Olayı*, Mayıs 1982, sy. 17, s. 64-65.
- Altok, Metin, "Yapısalcılık Üstüne", *Yeni A*, Mart 1974, s. 16.
- Altuğ, Fatih, "Türk Edebiyatında Eleştirinin Yordamı, Yordamın Eleştirisi", *Atlular*, Kasım 2000, sy. 5.
- Alver, Köksal, "Sosyolojik Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 239-244.
- And, Metin, "Bizde Edebi Tenkitçinin İşi", *Forum*, Temmuz 1956, sy. 56, s. 21-22.
- Andaç, Feridun, "Eleştirinin Edebiyatı", *E Dergisi*, Eylül 2002, sy. 42, s. 33.
- Andaç, Feridun, "Eleştirmek", *Varlık*, Ocak 1989, sy. 988, s. 30-31.
- Andı, M. Fatih, "Tenkidin Sefaleti", *Kaşgar*, Nisan 1998, sy. 3, s. 77-86.
- Arditti, Albert N., "Tenkit Sanatı", *Mimar Sinan*, s. 51-60.
- Arsoy, M. Sunullah, "Münekkit Yokluğu", *Kervan*, Ekim 1951, s. 10-11.

- Arlanbezer, Hakan, "2000 Yılı'nın Dergilerinde Eleştiri ve Kuram", *Athılar*, Nisan-Mayıs 2001, sy. 8.
- Artun, Şevki, "Tenkit ve Münekkide Dair", *Tiyatro*, Eylül 1948, sy. 20, s. 5.
- Aşut, Atilla, "Türkiye'de Eleştiri ve Deneme", *Kıyı*, Ocak 2002.
- Ataseven, Haluk Şevket, "Tiyatro ve Eleştirmen", *Hürriyet Gösteri*, Ekim 1988, sy. 95, s. 57-58.
- Ateş, Ömer, "Eleştiride Yöntem ve Eleştirmen", *Varlık*, Eylül 1986, sy. 948, s. 4-7.
- Atilla, Ömer, "Eleştirmecinin Asıl Sıkıntısı", *Hisar*, Ağustos 1964, s. 18-19.
- Aydın, Mehmet, "Türk Yazınında Eleştiri", *Oluşum*, Kasım 1978, sy. 13, s. 9.
- Aydın, Ertuğrul, "Eleştiri-Üslup İlişkisi", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 377-382.
- Aykın, Cemalettin "Edebiyatımızda Eleştiriye Belirleyen Etkenler", *Edebiyat ve Eleştiri*, Kasım-Aralık 2004, sy. 78, s. 55-69.
- Aymaz, Göksel, "Eleştirel Düşüncenin Kaybolan Romantizmi", *Varlık*, Kasım 2002, sy. 1118, s. 51-55.
- Aytaç, Gürsel, "Multimedya Çağında Edebiyat Eleştirisi", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 375-376.
- Ayvazoğlu, Beşir, "Eleştirinin İki Temel Prensibi", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 32-33.
- Balaban, Memduh, "Yazar İle Okur", *Varlık*, Ekim 1961, sy. 560, s. 6.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, "Münekkit Derdi", *Yeni Adam*, 1944, s. 3.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, "Münekkide Doğru", *Yeni Adam*, Kasım 1945, sy. 570, s. 2-11.
- Başaran M., "Eleştirme, Eleştirmen", *Yeni Ufuklar*, Ocak 1965, c. XIII, sy. 153, s. 29-30.
- Başat, İsmail Mert, "Eleştiri ve Estetik", *Edebiyat ve Eleştiri*, Mayıs-Haziran 2004, sy. 75, s. 25-34.
- Başçı, Pelin, "Eleştiri Üzerine Düşünürken", *Milliyet Sanat*, Mayıs 1990, sy. 240, s. 52.
- Başçılar, Seyfettin, "Eleştiri ve Eleştirimiz", *Türk Dili*, Ocak 1978, sy. 316, s. 76-78.
- Baştınar, Zeki, "Tenkid ve Münekkit", *Yeni Edebiyat*, Şubat 1941, sy. 9, s. 1-3.
- Batıman, Burhanettin, "Tenkit", *Yeni İstanbul*, 1952, s. 2.
- Batu, Selahattin, "Gerçek Tenkit Hasreti", *Şadırvan*, Haziran 1949, sy. 11, s. 3.
- Batur, Enis, "Anlatı Çözümlemesine Kuramsal Bir Yaklaşım", *Dilbilim*, 1979, sy. 6.
- Batur, Enis, "Darkapı: Eleştirel Söylemde Anlatım", *Dünya*, 16 Aralık 1978.
- Batur, Enis, "Eleştirel Bir Yöntem İçin Araştırmalar", *Soyut*, Haziran 1976.
- Batur, Enis, "Eleştiri Üzerine", *Oluşum*, Ekim 1978, sy. 12.
- Batur, Enis, "Eleştiri ve Anlatım", *Oluşum*, Mart 1976.
- Batur, Enis, "Eleştiri ve Yadsıma", *Oluşum*, Haziran 1978, sy. 8.
- Batur, Enis, "Eleştiri, Kuram, Öte Dil, Yapıntı", *Yazı*, 1978, sy. 1, s. 108.
- Batur, Enis, "Bir Süre Daha Şairler mi Eleştirecek Bizi", *Sombahar*, Ocak-Şubat 1993, sy. 15.
- Baydar, Nasuhi, "Tercümenin ve Tenkidin Zorlukları", *Tercüme*, sy. 17, s. 366-373.
- Bayıldran, S. Kemal, "Eleştirmenin Duruşu", *Şiir Odası*, Nisan 2000, sy. 4.
- Bayrav, Süheyla, "Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi", *Dilbilim*, 1976, s. 45-69.
- Bayrav, Süheyla, "Eleştiride Yöntem Arayışları", *Dilbilim*, 1990, s. 25-42.
- Belge, Murat, "Marksizm ve Yapısalcılık", *Birikim*, Haziran-Temmuz, 1977, sy. 28-29, s. 16-29.

- Belge, Murat, "Metin İncelemesi Üstüne", *Papirüs*, 1966, sy. 3, s. 9-12.
- Bener, Erhan, "Eleştiri Devrimi", *Çağdaş Türk Dili*, Kasım-Aralık 1991, sy. 45-46, s. 385-389.
- Berk, İlhan, "Eleştiride Ölçü", *Yeni Ufuklar*, Ocak 1965, sy. 153, s. 18-22.
- Berk, Nurullah, "Eleştiri Üzerine Acı Düşünceler", *Varlık*, Aralık 1975, sy. 819, s. 10-11.
- Berk, Nurullah, "Eleştirimiz Üzerine Notlar", *Varlık*, Temmuz 1971, sy. 766, s. 6-7.
- Berk, Nurullah, "Sanat Tenkidimiz Ne Halde", *Varlık*, sy. 481, s. 5.
- Berk, Nurullah, "Tenkit Ahlakımız", *Varlık*, Ağustos 1959, sy. 508, s. 10-11.
- Beykal, Canan, "Artık Kuramsız Sanat Yok", *Hürriyet Gösteri*, Eylül 1988, sy. 94, s. 90-92.
- Bezirci, Asım, "Eleştiride Yapısalcılık", *Yazko Edebiyat*, Ekim 1981, sy. 13, s. 99-104.
- Bezirci, Asım, "Eleştiride Yargı ve Çözümleme", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1985, sy. 54, s. 69-70.
- Bezirci, Asım, "Eleştiride Zaman", *Ataç*, Temmuz 1962, sy. 3, s. 8-9.
- Bezirci, Asım, "Eleştiride Konu", *Ataç*, Eylül 1962, sy. 5, s. 10-11.
- Bezirci, Asım, "İkinci Yeni ve Eleştirmeciler", *Türkiye Yazuları*, 1960.
- Bezirci, Asım, "Kalıt (Eleştiri Üzerine)", *Yazko Edebiyat*, Ocak 1981, sy. 3, s. 68-71.
- Bezirci, Asım, "Yok Denecek Bir Şey Ama Var Var... (Eleştiri Üzerine)", *Yazko Edebiyat*, Aralık 1982, sy. 26, s. 108-115.
- Binyazar, Adnan, "Cumhuriyet Döneminde Eleştiri ve Deneme", *Türk Dili*, Kasım 1973, sy. 266, s. 132-148.
- Bingöl, Hasan Hasip, "Tenkitçinin İşi", *Yedi İklim*, Mart 2003, sy. 266, s. 132-148.
- Birsel, Salah, "Eleştirin Kötü Yolları, Çevirinin Kötü Yolları", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ocak-Haziran 1969, s. 129-137.
- Bolat, Salih, "İzlenimci Eleştiri", *Üç Nokta*, Haziran-Temmuz 2002, sy. 3.
- Buğra, Tarık, "Tenkidin Sefaleti", *Türk Dili*, Nisan 1991, sy. 472, s. 193-203.
- Büker, Nalan, "Eleştirin Amacı, Yöntemleri ve Eleştiri Sistemleri", *Kurgu*, Aralık 1991, sy. 9, s. 267-280.
- Cangızbay, Kadir, "Eleştiriye Bir İmbikten Geçirme İşlemine Benzetebiliriz", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 30-31.
- Cemal, Ahmet, "Eleştirel Yaklaşım ve Bilgi Temeli", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1988, sy. 90, s. 32-33.
- Cemal, Ahmet, "Eleştirin Çorak İklimi", *Sanat Olayı*, Temmuz 1984, sy. 26, s. 86-87.
- Cemal, Ahmet, "Yazınsal Çeviri Eleştirisinde Bilimsel Yaklaşım", *Türk Dili*, Nisan 1980, sy. 343, s. 226-231.
- Cemgil, Adnan, "Bir Eleştiri Çevresinde", *Çağdaş Eleştiri*, Mayıs 1983, sy. 5, s. 54-57.
- Coşkun, Zeki, "Eleştiri ya da Özgürlük Sorunu", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 370-371.
- Çağan, Kenan, "Eleştiriye Eleştirel Okumak", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 432-439.
- Çağdaş, Hami, "Eleştirden En Az Nasibini Alan Sanat Dalı: Tiyatro", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 495-499.
- Çalışlar, Aziz, "Edebi-Sanatsal Yaratımın Kendisi de Bir Eleştiridir", *Varlık*, Ağustos s 1986, sy. 947, s. 12-14.
- Çalışlar, Aziz, "Maddeci-Gerçekçi Eleştiri", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1985, sy. 54, s. 74-75.

- Çaydam, Hamdi Rıza, "Tenkit ve Münekkit", *Yürüyüş*, 1941, sy. 6, s. 13-14.
- Çeçen, Ramazan, "Edebi Eleştiri Üzerine", *Varlık*, Eylül 1992, sy. 1020, s. 35-37.
- Çelik, Abdullah, "Kimi Sanatçıların Edebi Tenkid Görüşü", *Bizim Külliye*, 2002, sy. 14, s. 70-71.
- Çetin, Nurullah, "1960-2000 Yılları Arasında Türk Edebiyatında Eleştiri Çalışmaları", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 167-184.
- Çetin, Nurullah, "Öznel/İzlenimci Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 206-208.
- Çetinkaya, Hüsamet, "Eleştiride Münekkidlik ya da Muhakkiklik", *Edebiyat Dostları*, Eylül 1987, sy. 5.
- Çetinkaya, Hüsamet, "İki Yazma Okuma Pratiği", *Edebiyat ve Eleştiri*, Mayıs-Haziran 1994, sy. 14, s. 30.
- Çetinkaya, Hüsamet, "Yazınsal Eleştiri Üzerine", *Yarın*, Ekim 1983, sy. 26, s. 15.
- Çetinkaya, Hüsamet, "Yöntem Üzerine", *Edebiyat Dostları*, Mayıs 1987, sy. 1.
- Çıkla, Selçuk, "Türk Edebiyatında "Eleştiri" Başlıklı Bazı Metinler Hakkında Birkaç Söz", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 560-569.
- Çınarlı, Mehmet, "Eleştirme Üzerine", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 26.
- Çoban, Ahmet, "Edebi Üslup Eleştirisi", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 516-527.
- Çolak, Veysel, "Şiir Eleştirisi Üzerine", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 469-480.
- Çolak, Veysel, "2000 Yılında Eleştiriye Veda mı?", *E Dergisi*, Şubat 2000.
- Çolak, Veysel, "Eleştirmene Açık Mektup", *Bahçe*, 2000, sy. 20, s. 47-48.
- Çolpan, Derya, "Şiir Eleştirisi ve Eleştirmenler Üzerine", *E Dergisi*, Ocak 2000, sy. 10, s. 51.
- Çotuksöken, Yusuf, "Dile Saygı, Yazara Saygı, Eleştiriye de Saygı", *Varlık*, Mart 1998, sy. 1086, s. 59-60.
- Demiralp, Oğuz, "Yazın Eleştirisinde Yorum ve Bilim", *Oluşum*, Mart 1980.
- Demiralp, Oğuz, "Yazın Okumasında Yöntem", *Oluşum*, Mart 1981, sy. 41.
- Devlilioğlu, Ferit, "Tenkitçilikte İnsaflı Davranalım", *Varlık*, Ocak 1945, sy. 276-277, s. 564.
- Dizdaroğlu, Hikmet, "Eleştiri Sanatı", *Türk Dili*, Haziran 1962, sy. 129, s. 719-721.
- Dizdaroğlu, Hikmet, "Eleştiricinin Çilesi", *Türk Dili*, Temmuz 1961, sy. 118, s. 783-785.
- Doğan, Mehmet H., "Bir Yazın Dalı Olarak Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 456-457.
- Dölek, Ali, "Eleştiride Yöntem Sorunu", *Kayıtlar*, Ağustos 1992, sy. 22, s. 18-21.
- Duranoglu, Gönül, "Sanatta Nesnel Eleştiri ve Eleştirmen", *Ankara Sanat*, Şubat 1974, sy. 94, s. 10-11.
- Duru, Orhan, "Yazınımızda Eleştirmenin Ağırlığı Artmalı", *Hürriyet Gösteri*, Mart 1999, sy. 209, s. 29-30.
- Duygulu, Behiç, "Eleştirmen Yok mu?", *Yazko Edebiyat*, Ekim 1983, sy. 36, s. 112-121.
- Dündar, Burcu, "Yeni Eleştiri'nin Eleştirisi", *Edebiyat ve Eleştiri*, Mart-Nisan 2000, sy. 48, s. 86-96.
- Ecevit, Yıldız, "Türk Edebiyatında Eleştiri I", *Varlık*, Ekim 2001, sy. 1129, s. 54-60.

- Ecevit Yıldız, "Türk Edebiyatında Eleştirisi II", *Varlık*, Kasım 2001, sy. 1130, s. 57-58.
- Ecevit, Yıldız, "Türk Edebiyat Eleştirisinde Postmodernist Yönelimler *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, s. 260-265.
- Egemen, Bedi Ziya, "Tenkit Buhranı", *Yeni Adam*, sy. 610, s. 5-11.
- Elibal, Gültekin, "Eleştiride Bir Ölçünün Aşılması Üzerine", *Ankara Sanat*, Mayıs 1980, sy. 169, s. 13.
- Emil, Birol, "Okuyucu-Yazar-Tenkitçi, Türkiye'de Büyük Kıtık", *Milli Kültür*, Mart 1991, sy. 82, s. 4-6.
- Ercan, Enver, "Yazar Ne Yazıyor, Eleştirmen Ne Söylüyor", *E Dergisi*, Nisan 2002, sy. 37, s. 48.
- Erdem, Mehmet Dursun, "Dilbilimsel Eleştirisi", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 228-238.
- Erden, Aysun, "Çözümleyici Yazın Eleştirisi", *Edebiyat ve Eleştirisi*, Eylül-Ekim 1993, sy. 10.
- Erdoğan, Mehmet, "Eleştirisi Geleneği ve Modern Eleştirisi Yöntemleri", *Athlar*, Eylül-Kasım 2000, sy. 5.
- Erdoğan, Mehmet ve Hakan Arslanbenzer, "Modern Türk Edebiyatında Şiir Eleştirisi", *Hece*, Türk Şiiri Özel Sayısı, 2001, sy. 53-54-55, s. 372-385.
- Erem Evren, "Şiir Eleştirisi, Şiir Eleştirisinde Dilbilimin Rolü", *Ludingirra*, Kış 1997, s. 31-33.
- Eren Cemil, "Suskun Eleştiriciler", *Dost*, Nisan 1963, sy. 25. s. 14-15.
- Ergiydiren, Sevinç, "Eleştiride Fenemolojik Yaklaşımlar", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 322-363.
- Ergül, Niyazi Sabri, "Kendi Edebi Mesleklerimiz ve Münekkitsizlik", *Türk Yurdu*, Ekim 1942, c. XXVI, s. 65-66.
- Ergüven, Mehmet, "Eleştiride Yöntem ya da Ciddiyetini Yitiren Doğru", *Sanat Olayı*, Nisan 1987, sy. 58, s. 64-65.
- Ertem, Sadri, "Bizde Niçin Münekkit Çıkıyor?", *Resimli Şark*, Ağustos 1931, sy. 8, s. 41-42.
- Ertem, Sadri "Münekkide Göre Sanatkar, Sanatkar Göre Münekkid", *Yedigün*, İkinci Ka-
nun 1937, sy. 202, s. 16.
- Ertem Sadri, "Münekkit", *Yedigün*, 21 Mayıs 1940, sy. 376, s. 15.
- Ertuz, Nuran, "Türk Tiyatrosunda Eleştirmenin Yeri, Olanakları, Görevi", *Kent Oyuncuları*, sy. 12, s. 5.
- Eryarsoy, M. Beşir, "Çeviri-Eleştirisi Kurumu Oluşturulmalı", *Kitap Dergisi*, Haziran 1987, sy. 16, s. 6.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki, "Eleştirisi Üstüne", *Soyut*, Ağustos 1965, sy. 4, s. 4-6.
- Geçer, İlhan, "Eleştirisi Bir Sanattır", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 38-39.
- Göknül, Seniha Bedri, "Tenkide Dair", *Yücel*, Mart 1940, sy. 61, s. 37-39.
- Göktürk Akşit, "İngiliz Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili*, sy. 142, Temmuz 1963, s. 639-643.
- Gövsä, İ. Alaattin, "Tenkid Yokluğu", *Perşembe*, 20 Haziran 1935, sy. 12, s. 3.
- Gövsä, İ. Alaattin, "Tenkid Ne Demektir?", *Perşembe*, 27 Haziran 1935, sy. 13, s. 2.
- Gövsä, İ. Alaaddin, "Edebiyatı Tenkid", *Perşembe*, 4 Temmuz 1935, sy. 14, s. 2.
- Gözüm, Ümit Yaşar, "Eserle Varolan Şaheser: Eleştirisi", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 22-23.
- Gülenay, C., "Edebiyatın Jandarmaları: Eleştirmenler", *Üç Nokta*, Haziran-Temmuz 2002, sy. 3.

- Gülendam, Ramazan, "Marksist (Toplumcu) Edebiyat Eleştirisi", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 252-259.
- Güllü, Gül, "Çevreci Eleştiri ve Bir Uygulama", *Varlık*, Temmuz 2002, sy. 1138, s. 35-40.
- Gülmez, Bahadır, "Ülkemizdeki Yazınsal Eleştirinin Genel Bir Değerlendirmesi", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ocak-Haziran 1992, sy. 5, s. 161-171.
- Gülmez, Bahadır, "Yazınsal Metin Çözümlemesi İçin Öneriler", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Aralık 1987, sy. 1, s. 1-16.
- Gültekin, Vahdet, "Tenkit Meselesi", *Yeni Adam*, 11 Nisan 1935, sy. 67, s. 11.
- Gültekin, Vahdet, "Tenkitçi Kıskanç Bir Adam mıdır?", *Yeni Adam*, 11 Temmuz 1935, sy. 80, s. 12.
- Gültekin, Vahdet, "Münekkit Çekişmesi", *Yeni Adam*, 4 Temmuz 1935, sy. 79, s. 12-13.
- Gültekin, Vahdet, "Tenkit Var Tenkitçilik Var", *Servetifünun*, 17 İlk Kanun 1936, sy. 2104, s. 50.
- Gülvahapoğlu, Adil, "Eleştiriye Saygı", *Ilgaz Dergisi*, Şubat 1976, sy. 173, s. 6-7.
- Günay, Ülkü Y., "Eleştiri Hakkında Düşünceler", *Çağdaş Türk Dili*, Haziran 1992, sy. 52, s. 39-40.
- Gündeş, Nükhet Güz, "Yazınsal Çözümleme ve Bir Okuma Önerisi", *Dilbilim*, 1981, sy. 6, s. 180-184.
- Gündüzalp, Kemal, "Kimin İçin Eleştiri", *Kuzey Yıldızı*, Mart-Nisan 2003, sy. 7, s. 10-11.
- Günel, Burhan, "Eleştirimiz Gençleşiyor", *Yazko Edebiyat*, Ocak-Şubat 1984, sy. 39-40, s. 133-137.
- Güntel, M. Nedim, "Münekkide Dair", *Konya*, Ocak-Şubat 1949, sy. 123-124, s. 4-5.
- Günyol, Vedat "Bu da Öyle Bir Eleştirmen", *Yeni Ufuklar*, sy. 82, Mart 1959, s. 333-337.
- Gürbüz, Ülker, "Günümüzde Tenkit 1", *Töre*, Mayıs 1977, sy. 72, s. 34-39.
- Gürbüz, Ülker, "Günümüzde Tenkit 2", *Töre*, Haziran 1977, sy. 73, s. 37-42.
- Gürbüz, Ülker, "Günümüzde Tenkit 3", *Töre*, Temmuz 1977, sy. 74, s. 19-23.
- Gürbüz, Ülker, "Günümüzde Tenkit 4", *Töre*, Ağustos 1977, sy. 75, s. 29-31.
- Gürbüz, Ülker, "Tenkit Hakkında 1", *Töre*, Ocak 1977, sy. 68, s. 43-46.
- Gürbüz, Ülker, "Tenkit Hakkında 2", *Töre*, Şubat 1977, sy. 69, s. 42-44.
- Gürbüz, Ülker, "Yeni Edebiyatımızda Tenkit 1", *Töre*, Mayıs 1977, sy. 72, s. 34-39.
- Gürbüz, Ülker, "Yeni Edebiyatımızda Tenkit 2", *Töre*, Haziran 1977, sy. 73, s. 37-42.
- Gürel, Nazlı Rana, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Edebiyat Tenkidi", *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Kasım 1991, sy. 1, s. 17-22.
- Gürsoy, Gencay, "Eleştiride Bir Üslup Özelliği Üstüne Düşünceler", *Bizim Belde Toplum Sanat*, Ağustos 1984, sy. 5, s. 6-7.
- Güven, Turan, "Eleştiri Sözlüğü", *Kitaplık*, Eylül-Aralık 1995, sy. 18, s. 48.
- Güzeldere, Güven, "Yapay Zekadan Edebiyat Eleştirisine", *Cogito*, Ocak 1998, sy. 13, s. 139-142.
- Halman, Talat Sait, "Batılı Eleştiri Kuramlarının Etkisinde Eleştiri Sorunu", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 454-455.
- Halman, Talat Sait, "Çağdaş Amerikan Eleştirisi", *Türk Dili*, Eleştiri Özel sayısı I, sy. 142, s. 672-676.
- Hızlan, Doğan, "Eleştiri/Eleştirmen ve Okur", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 440-453.

- Hilav, Selahattin, "Kuruntuya Dayanan Eleştiri", *Yeni Dergi*, Temmuz 1973, sy. 106, s. 42-52.
- İrzık, Sibel, "Çağdaş Eleştiri Kuramlarında Okurun Yeri", *Kuram*, 1995, sy. 9, s. 9.
- İşınsu, T. ve Durmuş İsen, "Eski Edebiyata Yeni Eleştiri", *Edebiyat ve Eleştiri*, Mart-Nisan 2004, sy. 74, s. 113-116.
- İdil, Mümtaz, "Eleştiri Bir Yaratıdır", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1985, sy. 54, s. 76-77.
- İleri, Selim, "Bir Eleştiri Panayırında", *Gösteri*, Eylül 1981, sy. 10, s. 36-38.
- İlhan, Attila, "Tenkidin "T"si", *Yeni Yeditepe*, 15 Mayıs 1952, sy. 13, s. 7.
- İlksavaş, Yaşar, "Eleştiride Üslup Denemeleri", *Argos*, Temmuz 1990, sy. 23, s. 146.
- İlter, Şahap Sıtkı, "Tenkit", *Seçilmiş Hikayeler*, Ağustos 1952, sy. 7, s. 22-23.
- İlter, Şahap Sıtkı, "Tenkit", *Akın*, 1952, sy. 2, s. 2.
- İnal Gülseli, "Eleştirilerin Eleştirisi - Alcauts Ölçüsü", *Ludingirra*, Kış 97, s. 96-101.
- İnam, Ahmet, "Eleştirinin Yollarında", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 372-374.
- İnam, Ahmet, "Edebiyat Eleştirmenliği Yüksek Okulu", *Soyut*, Nisan 1970, sy. 24, s. 16-21.
- İnam, Ahmet, "Eleştiride Çözümleyici Anlayışın Felsefi Temelleri", *Soyut*, Ocak 1970, sy. 21, s. 5-9.
- İnam, Ahmet, "Metin Eleştirisinde Matematik", *Soyut*, Haziran 1970, sy. 26, s. 12-13.
- İnam, Ahmet "Eleştirmenin Dört Özelliği", *Edebiyat ve Eleştiri*, Mart-Nisan 2004, sy. 74, s. 96-99.
- İnam, Ahmet, "Metin Eleştirisinde Matematiksel Bir Uygulama", *Dost*, Ağustos 1970, sy. 22, s. 4-6.
- İnam, Ahmet, "Eleştiride Çözümleyici Anlayışın Tarihsel Temelleri", *Soyut*, Aralık 1969, sy. 20, s. 7-10.
- İnce, Özdemir, "Söylem ve Eleştiri Üzerine", *Varlık*, Haziran 1995, sy. 1053, s. 43-45.
- İnce, Ülker, "Eleştiri ve Alçakgönüllülük", *Yazko Edebiyat*, Ekim 1981, sy. 12, s. 105-108.
- İpşiroğlu, Zehra, "Eleştiride Anlama Engelleri", *Hürriyet Gösteri*, Eylül 1989, sy. 106, s. 32-33.
- İpşiroğlu, Zehra, "Eleştirinin Belkemiği: Anlama", *Hürriyet Gösteri*, Temmuz 1989, sy. 104, s. 51-52.
- İpşiroğlu, Zehra, "Eleştirmenin Tiyatro Yolculuğu", *Milliyet Sanat*, Şubat 1994, sy. 330, s. 18-19.
- İpşiroğlu, Ahmet, "Tarihsel Süreç İçinde Yazın Eleştirisi", *Hürriyet Gösteri*, Ocak 1990, sy. 110, s. 84-85.
- İpşiroğlu, Zehra, "Tiyatro Eleştirmeni ve Eleştirisi", *Hürriyet Gösteri*, Kasım 1989, sy. 108, s. 52-53.
- Kahraman, Hasan Bülent, "Yeni(den) Eleştiri", *Sanat Olayı*, 1986, sy. 47, s. 60-62.
- Kahyaoğlu, Orhan, "Şair-Eleştirmen", *Sombahar*, Mart-Nisan 1993, sy. 16, s. 9-12.
- Kalyoncu, Mürsel, "Tenkitçilik Zihniyetimiz", *Yaşam*, 8 Ocak 1945, sy. 4, s. 2.
- Kantarcıoğlu, Selim, "Edebiyat Eleştirisi Nasıl Gerçekleştirilmelidir? Kültür İçindeki Yeri ve İşlevi", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 44-49.
- Kaplan, Mehmet, "Tenkide Dair", *İstanbul*, Mayıs 1944, c. I, sy. 8, s. 6.
- Kaplan, Mehmet, "Tenkide Dair", *İstanbul*, Mayıs 1946, c. V, sy. 59, s. 8.
- Kaplan, Mehmet, "Tenkid", *Hareket*, Kasım 1948, c. II, sy. 21, s. 4.

- Kaplan, Mehmet, "Tenkit ve Çeşitleri", *Türk Edebiyatı*, Mart 1978, sy. 53, s. 6-8.
- Karagöz, Erkan, "Eleştirisi Sabır ve Emek", *Evrensel Kültür*, Aralık 2002, sy. 132, s. 55-58.
- Karahan, Burcu, "Yeşillenen Edebiyat Eleştirisi", *Varlık*, Temmuz 2002, sy. 1138, s. 28-34.
- Karakurt, Emine, "Sanat Eğitiminde Eleştirinin Önemi", *Milli Eğitim*, Haziran 1989, sy. 86, s. 63-64.
- Kavaz, İbrahim, "Edebiyat ve Eleştirisi", *Bizim Külliye*, 2000, sy. 4, s. 11-14.
- Kayıran, Yücel, "Eleştirinin Sivil Hali", *Virgöl*, Mayıs 1998, sy. 8, s. 37-39.
- Kırcı, Mustafa, "Edebiyat Öğretiminde Eleştirel Düşüncenin Yeri", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 578-581.
- Kocagöz, Samim "Üç Eleştirmen", *Yeni Ufuklar*, Aralık 1958, sy. 79, s. 215-220.
- Kocagöz, Samim, "Eleştirisi", *Türk Dili*, Ocak 1972, sy. 244, s. 266-268.
- Kocagöz, Samim, "Eleştiride Bağnazlık", *Adam Sanat*, Şubat 1989, sy. 39, s. 9-11.
- Kocagöz, Samim, "Sakıncalı Sanatçı, Sakıncalı Eleştirmen", *Adam Sanat*, Eylül 1988, sy. 34, s. 20-22.
- Kocagöz, Samim, "Gene Eleştiride Bağnazlık", *Adam Sanat*, 1989, sy. 40, s. 12-14.
- Kocagöz, Samim, "Üç Eleştirmeci, Eşit Bir Sanatçı", *Yeni Ufuklar*, Aralık 1958, sy. 79, s. 215-219.
- Koç, Kemalettin, "Edebi Eleştirim Bizim Eleştiriyeye Doğru", *Yurd Üniversiteliler Dergisi*, Aralık 1949, sy. 14, s. 10.
- Koçak, Orhan, "Türkçede Eleştirisi: Bir Tarihselleştirme Denemesi", *Defter*, Sonbahar 1997, sy. 31, s. 87-108.
- Korap, Ali Rıza, "Edebiyat ve Tenkid", *Yeni Adam*, 11 Haziran 1942, sy. 389, s. 6-7.
- Köprülü, M. Fuad, "İlim ve Tenkid", *Ülki*, Eylül 1939, sy. 79, s. 11-13.
- Köprülü, Orhan F., "Bibliyografik Bir Tenkid Mecmuasına Niçin Muhtacız?", *Türk Kültürü*, Nisan 1972, sy. 114, s. 31-34.
- Köprülü, Orhan F., "Bir Tenkid Dergisinde Ne Gibi Yazılar Yer Almalıdır?", *Bilge*, Temmuz 1994, sy. 1, s. 2.
- Köprülü, Orhan F., "Bir Tenkid Mecmuası Fikri Üzerine Yeni Gelişmeler", *Türk Kültürü*, Eylül 1978, sy. 191, s. 29-31.
- Kurt, İhsan, "Eleştirinin Eleştirisi", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 66-67.
- Kutkan, Şevket, "Eleştirme", *Milli Kültür*, Haziran 1991, sy. 85, s. 35.
- Kutluk İbrahim, "Eleştirmen I", *Yeni Ufuklar*, Ekim 1968, sy. 197, s. 30-36.
- Kutluk, İbrahim "Eleştirmen II", *Yeni Ufuklar*, Kasım 1968, sy. 198, s. 33-38.
- Kutluk, İbrahim "Edebiyat Eleştirisi Üzerine", *Yeni Ufuklar*, Haziran 1974, sy. 249, s. 40-44.
- Kutluk, İbrahim, "Türk Edebiyatında Eleştirisi", *Yeni Ufuklar*, Ocak 1969, sy. 200, s. 14-18.
- Kutluk, İbrahim, "Bugünkü Eleştirisi", *Yeni Ufuklar*, Şubat 1969, sy. 201, s. 17-21.
- Lekesiz, Ömer, "Eleştirinin Görevi", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 364-369.
- Lekesiz, Ömer, "Eleştirinin İnkarı, İnkarnın Eleştirisi", *Hece*, Aralık 1997, sy. 12, s. 17-19.
- Levent, Agah Sırrı, "İstedığımız Münekkid", *Servet-i Fünun Resimli Uyanış*, 6 Teşrinisani 1930, sy. 1786/101, s. 354.
- Menemencioğlu, Nermin, "Eleştirmenin Yalnızlığı", *Yeditepe*, Ağustos 1967, sy. 136, s. 4.

- Menteşe, Oya Batum, "Centilmen Eleştirmenler ve Bayan Yazarlardan Feminist Eleştiriye", *Çağdaş Türk Dili*, Kasım-Aralık 1991, sy. 45-46, s. 81-88.
- Menteşe, Oya Batum, "Eleştiri Dünyasında Bir Gezinti, Yeni Eleştiri-Yapısalcılık, Yapısalcılık Sonrası", *Çağdaş Türk Dili*, Mayıs 1991, sy. 39, s. 11-116.
- Metin, Ali K., "Eleştirinin İki Yüzü: İdeoloji ve İktidar", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 401-404.
- Metin, Celal, "Edebiyat Eleştirisi ve Yapısalcılık", *Oluşum*, Ekim 1982.
- Mutluay, Rauf, "Eleştiri, İnceleme", *Cumhuriyet*, 28 Mart 1974.
- Naci Sadulah, "Bizde Tenkit Telakkisi", *Tan*, 21 Mart 1941, s. 2.
- Naci Sadullah, "Tenkide ve Münekkide Dair", *Tan*, 9 Aralık 1941, s. 2.
- Nayır, Yaşar Nabi, "Münekkidsizlik", *Ulus*, 31 Mart 1938.
- Nayır, Yaşar Nabi, "Gene Tenkide Dair 2", *Ulus*, 7 Nisan 1938.
- Nayır, Yaşar Nabi, "Yaratıcı Tenkid", *Ulus*, 12 Nisan 1938.
- Nayır, Yaşar Nabi, "Hakiki Münekkide Dair", *Varlık*, Temmuz 1937, sy. 97, s. 388.
- Nayır, Yaşar Nabi, "Bizde Tenkid", *Varlık*, Mart 1941, sy. 184, s. 361-362.
- Neydim, Necdet, "Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Eleştiri Kültürü ve Ölçüleri", *Virgöl*, Ekim 2002, sy. 55, s. 76-79.
- Nutku, Hülya, "Eleştiri Öldü mü?", *Milli Kültür*, Temmuz 1992, sy. 94, s. 46-48
- Nuri, Hüsamettin, "Bizde Tenkid", *Gündüz Sanat ve Fikir Mecmuası*, 1938, sy. 3, s. 20-21.
- Nuri, Suphi, "Tenkit", *Bütün*, 1934, sy. 3, s. 38-39.
- Oğuz, Cihan, "Kötü Bir Eleştiri Nasıl Yazılır?", *Virgöl*, Şubat 1998, sy. 5, s. 29-30.
- Oğuzbaşaran, Bekir, "Eleştiri Üzerine Çeşitleme", *Seyir*, Güz 1997, sy. 2, s. 12-13.
- Onaran, Mustafa Şerif, "Eleştirel Deneme", *Üç Nokta*, Haziran-Temmuz 2002, sy. 3.
- Onaran, Mustafa Şerif, "Eleştirinin Yetersizliği", *Varlık*, Eylül 2003, sy.1152, s. 63-65.
- Onaran, Mustafa Şerif, "Neden Eleştirel Deneme", *Varlık*, Haziran 2004, sy. 1161, s. 56-58.
- Oktay, Ahmet, "Cumhuriyet Döneminde Eleştiri", *Yaşasın Edebiyat*, Ekim 1998, sy. 12, s. 42-45.
- Oktay, Ahmet, "Eleştirel Söylem Üzerine", *Yazko Edebiyat*, 1981, sy. 3, s. 72-88.
- Oktay Ahmet, "Cumhuriyet Döneminde Eleştiri", *Yaşasın Edebiyat*, Ekim 1998, sy. 12, s. 42-45.
- Oktay Ahmet, "Eleştirel Söylem Üzerine", *Yazko Edebiyat*, Ocak 1981, s.72-88.
- Oktay Ahmet, "Yazınımızda Toplumsal Eleştiri ve Jakobenzizm Üzerine Gözlemler", *Argos*, Ekim 1989, s. 54-59.
- Oktay, Turhan, "Yapısalcılık ve Eleştirisi", *Yazko Edebiyat*, Mart 1981, sy. 5, s. 51-61.
- Oluklu, İbrahim, "80'li Yılların Eleştirmenleri Nasıl Seçildi", *Hürriyet Gösteri*, Kasım 1995, sy. 180, s. 44-45.
- Onger, Fahir, "Tenkitçinin Durumu", *Yenilikler*, Şubat 1946, sy. 1, s. 3.
- Orhan, Selçuk, "Eleştiri Kendini Arındırıyor", *Atlılar*, Mart 2001, sy. 7.
- Orhan, Selçuk, "Yeniden Yeni Eleştiri", *Atlılar*, Eylül-Kasım 2000, sy. 5.
- Ortaylı, İlber, "Türk Edebiyatında Eleştiri Geleneği", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1985, sy. 54, s. 67-68.
- Ozansoy, Munis Faik, "Tenkid ve Şiir", *Hisar*, Nisan 1980, sy. 194, s. 3-4.

- Ozansoy, Munis Faik, "Yine Tenkid", *Marmara*, Ağustos 1936, sy. 4, s. 111-113.
- Ozansoy, Munis Faik, "Yine Tenkit Üzerine", *Hisar*, Şubat 1952, sy. 22, s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik, "Tenkit ve Münekkit", *Marmara*, Haziran 1936, sy. 3, s. 65-67.
- Öğüt, Metin, "Eleştirisi", *Orkestra*, Nisan 1988, sy. 176, s. 24-27.
- Önder, Perihan, "Eleştirisi Meleştiri ya da 'Var-lık' Üzerine Çeşitlemeler", *Orkestra*, Aralık 1988, sy. 184, s. 37-46.
- Örik, Nahit Sırrı, "Tenkid Kürsüleri", *Ülkü*, Nisan 1937, sy. 50, s. 152.
- Örik, Nahit Sırrı, "Tenkit Hakkında", *Hayat*, 1929, c.VI, s. 15-16.
- Örik, Nahit Sırrı, "Tenkit ve Münekkit", *Mektep*, 1932, c. I, sy. 4, s. 3.
- Örik, Nahit Sırrı, "Tenkide ve Münekkide Dair", *Kitaplık*, Mayıs-Haziran 1995, sy. 15, s. 18-19.
- Örik, Nahit Sırrı, "Tiyatro Tenkidi Edebiyatı", *Hayat*, 1929, sy. 113, s. 15-16.
- Özbilge, Özcan, "Edebiyatın ve Eleştirinin Geleceği Üstüne Sözü Değeri ve Özgürlüğü", *Birikim*, Ocak 1996, sy. 81, s. 4.
- Özçelebi, Betül Mutlu, "Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştirisi (1923-1938)", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 102-123.
- Özçelebi, Hüseyin, "Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştirisi (1939-1960)", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 124-166.
- Özdemir, Emin, "Eleştirel Birikim", *Çağdaş Eleştirisi*, Kasım 1982, sy. 11.
- Özdemir, Emin, "Eleştirisi Dilimiz", *Türk Dili*, Mart 1971, sy. 234, s. 729-733.
- Özdemir, Emin, "Eleştirisi Türü ve Yazınımızdaki Yeri Üzerine", *Çağdaş Türk Dili*, Kasım-Aralık 1991, sy. 45-46, s. 407-413.
- Özdemir, Emin, "Eleştirinin Altyapısı", *Çağdaş Eleştirisi*, Haziran 1983, sy. 6, s. 44-45.
- Özdemir, Emin, "Yorumbilimsel Yaklaşım", *Çağdaş Eleştirisi*, Şubat 1983, sy. 2, s. 64-65.
- Özgü Melahat, "Alman Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili*, Temmuz 1963, sy. 142, s. 691-695.
- Özgül, M. Kayahan, "Tenkidi Eleştirmek", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 7-13.
- Özkırmı, Atilla, "Eleştirinin Ne Olmadığı", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1985, sy. 54, s. 77-78.
- Özkırmı, Atilla, "Türkiye'de Edebiyat Eleştirisi Üzerine", *Düşün*, Ağustos 1986, sy. 29, s. 33-35.
- Özön, Mustafa Nihat, "Türk Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili*, Temmuz 1963, sy. 142, s. 548-573.
- Özön, Mustafa Nihat, "Tenkit Özlemi", *Şadırvan*, Ağustos 1949, sy. 19, s. 4.
- Özügül, Oğuz, "Eleştirisi İçin Bir Metod Gerekli mi?", *Yeni Düşün*, Ekim 1987, sy. 42, s. 60-63.
- Özügül, Oğuz, "Edebiyat Yapıtlarını Değerlendirme Aracı Olarak Metod", *Yeni Düşün*, Aralık 1987, sy. 44, s. 67-68.
- Özünlü Ünsal, "Eleştirinin ve Öncelemenin Öncelemesi", *Edebiyat ve Eleştirisi*, Güz 1994, sy. 15-16, s. 29-35.
- Özyurt, Faik Salim, "Tenkid Edebiyatımız", *19 Mayıs*, Aralık 1948, sy. 98, s. 5.
- Parla, Jale, "Kadın Eleştirisi Neyi Gerçekleştirdi", *Defter*, Bahar 1994, sy. 21.
- Parlak, Betül, "Açıklık Kavramı ve Eleştirmen Okurun Yorumlayıcı İşbirliği", *Hece*, Eleştirisi Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 582-591.

- Pekçe, Sibel, "Tiyatro Eleştirisinin Muhalefeti", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1990, sy. 114, s. 76-77.
- Polat, Nazım Hikmet, "Tenkit", *Kültür ve Sanat*, Haziran 1983, sy. 27, s. 24-26.
- Reşat Feyzi, "Tenkit", *Servetifünun*, 2 Mart 1933, c. LXXIII, s. 219.
- Rifat, Mehmet, "Eleştiri Tarihinden", *Varlık*, Nisan 2005, sy. 1171, s. 54-59.
- Rifat, Mehmet, "Eleştiri Tarihinden", *Varlık*, Mart 2005, sy. 1170, s. 64-69.
- Rifat, Sema, "Metni Kim Oluşturur? Yazar mı? Okur mu?", *Kuram*, 1994, sy. 3.
- Rifat, Sema, "Metnin İçindeki Okur", *Kuram*, Mayıs 1994, sy. 5, s. 23.
- Ruşenay, Doğan, "Yeni Neslin Tenkidi", *Hamle - Edebiyatta, Sanatta, Fikirde, İlimde*, Kasım 1940, sy. 4, s. 35.
- Ruşenay, Doğan, "Yeni Neslin Tenkidi", *Hamle - Edebiyatta, Sanatta, Fikirde, İlimde*, Aralık 1940, sy. 5, s. 20-23.
- Saçlıoğlu, Başak Oğuztaş, "Sanat Eğitiminde Eleştiri", *Üç Nokta*, Haziran-Temmuz 2002, sy. 3.
- Sağlık, Şaban, "Şerhten Eleştiriye", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 383-400.
- Sarpıtır, Sadri, "Tenkide Dair Düşünceler", *Türk Edebiyatı*, 1986, sy. 157, s. 32-33.
- Sarioğlu Sezai, "Açıl Kitap Açıl: Okuma, Eleştiri ve Hiyerarşi!", *Ludingirra*, Kış 1997, s. 102-128.
- Sayın, Şara, "Yazın Metni ve Okur", *Yazko Edebiyat*, Mart 1981, sy. 5, s. 62-67.
- Sayın, Şara, "Edebiyat Metnini Yorumunda Nesnellik Sorunu", *İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1995, sy. 9, s. 183-190.
- Sazyek, Hakan, "Kuram, Teori, Eleştiri Üzerine", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 414-417.
- Sercan, Mustafa, "Tartışma ve Eleştiri", *Varlık*, Haziran 1987, sy. 960, s. 3-4.
- Serdar, Mehmet, "Yapıt, Eleştiri ve Okuyucu", *Adam Sanat*, Mayıs 1991, sy. 66, s. 42-45.
- Sevangül, Sönmez, "Eleştiri Niçin Yok? Diyenler İçin", *Radikal Kitap Eki*, 16 Ağustos 2002, sy. 74.
- Soytürk, Talayhan, "Eleştiri Üzerine", *Yeni Ufuklar*, 1967, c. XVI, sy. 184, s. 55-58.
- Subaşı, Muhsin İlyas, "Tenkid mi Tahkir mi?", *Boğaziçi*, Ağustos 1984, sy. 26, s. 32-33.
- Sunar, Şebnem, "Eleştirinin Arkeolojisi", *Virgül*, Mart 1999, sy. 17, s. 40-43.
- Sunat, Haluk, "Edebi Metne Eleştirel Bakış", *Milliyet Sanat*, Mart 2002, sy. 516, s. 40-41.
- Süreya, Cemal, "Eleştirmenler", *Soyut*, Şubat 1972, sy. 44, s. 42-52.
- Şafak, Halim, "Mahvetmesini Bilmeyen Eleştirmenin", *Üç Nokta*, Haziran-Temmuz 2002, s. 3.
- Şahin, Seval, "Türk Edebiyatında Modernizm-Postmodernizm", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 266, 282.
- Tan, Ahmet Cemil, "Sanatçı ve Eleştirmen", *Ankara Sanat*, Eylül 1979, sy. 161, s. 22.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, "Tenkit İhtiyacı", *Tasvir-i Efkâr*, 7 Eylül 1941.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, "Bizde Tenkit", *Ülkü*, Birinci Teşrin, 1943, sy. 49, s. 2-3.
- Tansuğ, Sezer, "Eleştirinin E'si", *Milli Kültür*, Nisan 1992, sy. 91, s. 44-45.
- Taylan, Cem "Practical Criticism", *Ludingirra*, Kış 1997, s. 34-43.
- Tekeli, İlhan, "Edebiyatta Eleştiri", *Sanat Olayı*, Ocak 1985, sy. 32, s. 77-78.

- Teleme, A., "Eleştirinin Çıkmazı", *Yeni Ufuklar*, Mart 1955, sy. 34, s. 366-367.
- Tepebaşılı, Fatih, "Metne Bağlı Eleştiri ve Wolfgang Kayser", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 306-309.
- Tepebaşılı, Fatih, "Varoluşçu Eleştiri: Martin Heidegger'e Göre Sanat ve Sanat Eserinin Kökeni", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 310-321.
- Timuçin, Afşar, "Eleştiri Konusunda", *Yarın*, Mart 1982, sy. 7, s. 8-9.
- Toker, Şevket, "XX. Yüzyıl Eleştirisinin Temel Yönelişleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1991, sy. 6, s. 47-63.
- Tosun, Necip, "Eleştiri Kalbin Neresine Düşer", *Hece*, Ocak 1997, sy. 1, s. 52-54.
- Tökel, İbrahim, "Düşünce Dünyamızda İki Gölge Kavram: Muhalefet ve Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 405-413.
- Tuncel, Bedrettin, "Tiyatro Münekkidi", *Darülbeydi*, 15 Ekim 1931, sy. 19, s. 2.
- Tunç, Serpil, "Eleştiri Üzerine", *Ankara Sanat*, Nisan 1982, sy. 192, s. 25.
- Tunçay, Mete, "Eleştiri İle Edebiyat Eleştirisi", *Sanat Olayı*, 1985, sy. 32, s. 76-77.
- Turgut, N. Sabit, "Eleştiri Üstüne", *Ankara Sanat*, Ağustos 1982, sy. 196, s. 28-33.
- Tutumlu, Reyhan, "Bilimsel Şiir Eleştirisinin Temelleri", *Edebiyat ve Eleştiri*, Temmuz-Ağustos 2000, sy. 50.
- Tutumlu, Reyhan, "Türkiye'de Eleştiri ve Deneme", *Kanat*, Kış 2002, sy. 8.
- Türkay, Osman, "Edebiyat, Eleştiri ve Anlambilim", *Türk Dili*, 1969, c. XX, sy. 211-216, s. 147-152.
- Türker, Ebru Aykut, "Feminist Edebiyat Eleştirisi", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 293-305.
- Türkeş, Ömer A., "Metin Dışına Çıkan Eleştiri, Metnin Dışında Kalan Roman", *Virgöl*, Ekim 2002, sy. 55, s. 56-59.
- Türküm, S. Mahir, "Tenkit Üzerine Bir Deneme", *Milli Kültür*, Kasım 1991, sy. 90, s. 64-65.
- Uç, Himmet, "Eleştirinin Batıdan Bize Serüveni Filozoflar-Romancılar-Eleştirmenler", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 185-205.
- Uçan, Hilmi, "Dil, Yazar, Metin, Eleştiri Bağlamında Yapısalcılık", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, sy. 209-219.
- Uçan, Hilmi, "Eleştiri Yöntemleri ve Göstergibilimsel Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 220-227.
- Uçarol, Tuncer "İzlenimci Eleştiri", *Edebiyat ve Eleştiri*, Ocak-Şubat 2001, sy. 59, s. 101-105.
- Uçarol, Tuncer, "Eleştiri Azlığında Dergi Yöneticilerimizin Sorumluluğu", *Varlık*, Ağustos 1982, sy. 899, s. 47-52.
- Uçarol, Tuncer, 'Bizde Eleştiri Yoktur!' Tartışması", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 528-544.
- Uçarol, Tuncer, "Şiir Eleştirilerinde Dürüstlük", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 545-559.
- Uçkan, H. Vasfi, "Şiir, Dil ve Eleştiri Üzerine", *Şiir Sanatı*, 1967, sy. 18, s. 21-24.
- Uçman, Abdullah, "Edebiyat Eleştirisinde Devir Faktörü", *Dergâh*, Ekim 1993, sy. 44.
- Uslu, A. Didem, "Edebiyat Eleştirisi ve Kurtlar Üzerine", *Argos*, Temmuz 1991, sy. 35, s. 56-64.
- Uslu, Muzaffer, "Tenkide Dair", *Karaelmas*, Eylül 1943, sy. 11, s. 5-6.

- Uşaklıgil, Halit Ziya, "Tenkit Yolları", *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1935, sy. 3966, s. 2.
- Uygur Nermi, "Altın Gelen Yaratıcı", *Türk Dili*, Eleştiri Özel Sayısı I, sy. 142, s. 722-726.
- Uyguner, Muzaffer, "Eleştirmen Üzerine", *Çağrı*, Temmuz 1959, sy. 19, s. 6-16.
- Uyguner, Muzaffer, "Yazınsal Eleştiri Konusunda", *Çağdaş Türk Dili*, Kasım-Aralık 1991, sy. 45-46, s. 430-433.
- Ülkü, F. Sacit, "Tenkit ve Münekkit", *Konya*, Ocak 1940, sy. 31, s. 166-167.
- Ünal, Hayriye, "Yeni Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 2283-292.
- Ünlü, Mahir, "Eleştirmenin İşlevi", *Çağdaş Türk Dili*, Haziran 1996, sy. 100, s. 37-38.
- Ünlü, Şemsettin, "Eleştirmenin Gücü", *Çağdaş Türk Dili*, Kasım-Aralık 1991, sy. 45-46, s. 438-439.
- Üren, Eşref, "Sanat ve Tenkit", *Yeditepe*, sy. 3, s. 3.
- Üster, Celal, "Eleştirisiz Edebiyat", *Radikal Kitap Eki*, 16 Ağustos 2002.
- Va-Nu, "Münekkitlerin Tenkidi", *Sanat Dünyamız*, sy. 46, s. 18.
- Vardar, Berke, "Yapısal Eleştiride Yeni Bir Atılım", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1974, sy. 2-3.
- Vardar, Berke, "Eleştiri Nedir?", *Hürriyet Gösteri*, Mayıs 1985, sy. 54, s. 77.
- Varol, Kemal, "Feminist Eleştirmenin Başarısı", *Kül*, Mart 2003, sy. 34, s. 14-19.
- Velidedeoğlu, Orhan, "Eleştiri Özensizliği", *Çağdaş Türk Dili*, Şubat 1996, sy. 96, s. 20-24.
- Yalçın, Alemdar, "Şiir ve Tenkit", *Töre*, Haziran 1984, sy. 157, s. 31-32.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, "Tenkide ve Münekkidlere Dair 1", *Yedigün*, 14 Haziran 1938, sy. 274, s. 5.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, "Tenkide ve Münekkidlere Dair 2", *Yedigün*, 21 Haziran 1938, sy. 276, s. 5.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, "Tenkit Hakkında Bazı Fikirler", *Yedigün*, Temmuz 1938, sy. 278, s. 4.
- Yalçın, Perihan, "Edebi Eleştiri ve Türleri", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 4, s. 183-186.
- Yalsızuçanlar, Sadık, "Bir İç Duyum Hali: Hayret", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 458-461.
- Yamaç, Ziya, "Tenkit Hakkında Notlar", *Servetifünun Uyanış*, Mart 1941, sy. 2327, s. 219.
- Yener, Ali Galip, "Modernist Türk Şiiri ve Eleştiride Yöntem Meselesi", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 462-468.
- Yener, Ali Galip, "Eleştirel Gelenek Bağlamında Edebiyat Kuramı Sorunumuz", *Varlık*, Şubat 2001, sy. 1121, s. 57-62.
- Yetkin, Suut Kemal, "İki Eleştiri Akımı", *Türk Dili*, Eleştiri Özel Sayısı I, sy. 142, Temmuz 1963, s. 541-547.
- Yıldırım, Cavit, "Şiiri Değerlendirme Ölçüleri", *Karşı Edebiyat*, Ocak 1987.
- Yıldız, Ahmet, "Türkiyede Edebiyat Eleştirisi", *Edebiyat ve Eleştiri*, Ocak-Şubat 2000, sy. 47, s. 2-9.
- Yıldız, Alpaz Doğan, "Estetik ve Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 245-251.

- Yılmaz Muhittin, "İtalyan Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili*, Eleştiri Özel Sayısı I, sy. 142, s. 709-713.
- Yunus, Mustafa, "Bizde Münekkit Yok mu?", *Töre*, Eylül 1982, sy. 136, s. 37-41.
- Yücel, Hasan Ali, "Edebiyatımızda Tenkit", *Varlık*, 1938, sy. 118.
- Yücel, Hasan Ali, "Edebiyatımızda Tenkit", Haziran 1938, *Varlık*, sy. 118, s. 730.
- Yücel Tahsin, "Yapısal Eleştiri", *Türk Dili*, Eleştiri Özel Sayısı II, Mart 1971, sy. 234, s. 422-425.
- Yücel, Tahsin "Yeni Bir Eleştirel Yaklaşım", *Varlık*, Eylül 2001, sy. 1128, s. 58-59.
- Zara, Silvio, "Eleştiri", *Mason Dergisi*, Ocak-Nisan 1981, s. 50-52.

Criticism in Turkish Literature: The Republican Period

Şecaattin TURAL

Abstract

Criticism, which can be described as an attempt to reveal the genuine value of an artistic work, first showed its face during the Tanzimat period (1839). Initially revolving around the concepts of "old" and "new", the discussions on criticism, regardless of their shortcomings, were based on their theoretical dimensions especially during the Servet-i Fünun era. However, ever since the Tanzimat, criticism in Turkish literature has been sustained by the subjective/impressionist perspective that relies on personal taste rather than the objective/scientific criteria that builds on theory and methodology. The objective criticism has gained significance especially after the 1950s, and thereby it has become fixed on a theoretical ground. Moreover, the social reality issue as a reflection of the Marxist criticism has found its place following the 1960s. Despite the predominant tone of subjectivity underlying the criticism in Turkish literature, there have also appeared works relying on the theories of criticism developed in the West such as "English-American New Criticism", "Structuralism", "Russian Formalism" and "Semiotics". Moreover, more recent concepts paralleling the post-modernist literature after the 1990s including "metafiction" and "intertextuality" have had their repercussions in our critical thinking.

Based on this background, this article will analyze the development of criticism in Turkish literature of the Republican era by detecting and evaluating the published articles and books in the field.

Key Words: Criticism, Theory, Turkish Literature, Objective/Scientific Criticism, Subjective/Impressionist Criticism.

Türk Edebiyatında Eleştiri: Cumhuriyet Devri

Şecaattin TURAL

Özet

Kısaca bir sanat eserinin gerçek değerini ortaya koyma çabası diye nitelendirilebilecek eleştirinin ilk örnekleri Tanzimat döneminden sonra kendini göstermeye başlar. Önceleri kuram ve yöntemden uzak bir biçimde “eski-yeni” çatışmasına dayanan eleştiri tartışmaları, özellikle Servet-i Fünun döneminde yetersiz de olsa kuramsal boyutlarıyla ele alınmaya başlanır. Fakat Tanzimat’tan bu yana Türk edebiyat eleştirisi kuram ve yöntemle dayanan nesnel/bilimsel eleştiriden çok, kişisel beğenilerin öne çıktığı “öznel/izlenimci” eleştiri anlayışından beslenmiştir. Nesnel eleştiri ise özellikle 1950’lerden sonra kendini göstermiş ve böylece eleştiri teorik düzeyde ele alınmaya başlanmıştır. Buna 1960’lardan sonra Marksist eleştirinin bir yansıması olan toplumsal gerçekçilik boyutu da eklenmiştir. Türk edebiyat eleştirisine her ne kadar öznel eleştiri damgasını vursa da “Yeni Eleştiri”, “Yapısalcılık”, “Biçimcilik”, “Göstergebilim” gibi Batı’da geliştirilen eleştiri kuramlarına dayanan çalışmaların varlığı unutulmamalıdır. 1990’lardan sonra ortaya çıkmaya başlayan postmodernist çizginin yansıması olan “üstkurmaca”, “metinlerarasılık” gibi yeni kavram ve terimler de eleştirimizde kendisini göstermeye başlamıştır.

İşte bu makale Cumhuriyet dönemi Türk edebiyat eleştirisini gerek kitap gerekse makale boyutunda ele alan çalışmaların tespit etmenin de ötesinde onları değerlendirerek söz konusu gelişim hakkında bilgi vermek amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eleştiri, Teori, Türk Edebiyatı, Nesnel/Bilimsel Eleştiri, Öznel/İzlenimci Eleştiri.